

Přístup klientek azylového domu k řešení své životní situace

Bc. Štěpánka Janků

Diplomová práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Štěpánka Janků
Osobní číslo: H180227
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Přístup klientek azylového domu k řešení své životní situace

Zásady pro vypracování

Zpracování řešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální práce v azylových domech pro matky s dětmi a sociální pedagogiky.

Příprava metodiky a výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu pomocí polostrukturovaného rozhovoru a analýzou dokumentů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: FF UK. ISBN 978-80-969944-0-3.

BICKOVÁ, Lucie, 2011. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky. ISBN 978-80-904668-1-4.

KRIPPENDORFF, Klaus, 2018. *Content analysis: an introduction to its methodology*. Fourth Edition. Los Angeles: SAGE. ISBN 978-150-6395-661.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed., 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál. ISBN 80-736-7002-x.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH, 2013. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6382-2.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Ivana Olecká, Ph.D.
Ústav zdravotnických věd

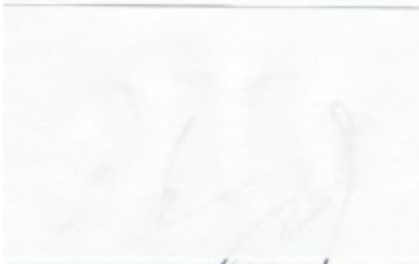
Datum zadání diplomové práce: 4. října 2019
Termín odevzdání diplomové práce: 24. dubna 2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Univerzita Tomáše Bati
Fakulta humanitních věd
Ústav pedagogických věd
Akademický rok: 2019/2020

Úvod pro vypracování

Úvodní část práce obsahuje základní informace o tématu a cílech práce. Účelem této části je seznámit čtenáře s problematikou a významem výzkumu. V úvodu je také uvedeno, jakými metodami bude práce prováděna a jaké zdroje literatury byly použity. Úvodní část by měla být stručná a srozumitelná, aby čtenář získal přehled o celém díle.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28.2.2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být těm nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může za zveřejnění práce pořízovat na své náklady výplaty, opáty nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, učí-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo učit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přiměřeně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá aktuálními tématy sociálního vyloučení a chudoby. Nejvíce ohroženou skupinou jsou matky samoživitelky, které se díky své nepříznivé sociální situaci ocitly v krizi. Bezpečné zázemí pro sebe a své děti našly v azylovém domě. Individuální plánování je jednou z metod, které by měli klientkám pomoci lépe zvládat jejich problémy s přihlédnutím k jejich potřebám. Cílem práce je porozumět tomu, jak klientky azylového domu přistupují k řešení své životní situace. Praktická část vyhodnocuje kvalitativní výzkumné šetření, ve kterém je provedena analýza polostrukturovaných rozhovorů prostřednictvím interpretativní fenomenologické analýzy. Výsledky výzkumu ukázaly potřebu motivačního vzdělávání klientek, které by je vedlo k finanční gramotnosti.

Klíčová slova: sociální vyloučení, chudoba, matky samoživitelky, azylový dům, individuální plánování.

ABSTRACT

The diploma thesis deals with recent topics of social exclusion and poverty. The most vulnerable group are single mothers, who have found themselves in crisis due to their unfavourable situation. They find safe background for them and their children in the shelter. Individual planning is one of the methods which should help clients to better manage their problems, considering their needs. The aim of this thesis is to understand how the clients of the shelter approach to solving of their life situation. The practical part evaluates a qualitative research survey, in which is performed an analysis of semi-structured interviews through interpretive phenomenological analysis. The results of the research demonstrate the need of motivational education of the clients, which would lead to financial literacy.

Keywords: social exclusion, poverty, single mothers, shelter, individual planning

Mé poděkování patří v první řadě Mgr. Ivaně Olecké, Ph.D. za její odborné vedení diplomové práce, její ochotu, vstřícnost, trpělivost cenné připomínky a rady. Zvláštní poděkování patří také všem participantkám, za jejich ochotu se zúčastnit výzkumného šetření.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala manželovi a svým dětem za podporu a trpělivost během celého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

„Člověk zůstane uvězněn v pokoji s dveřmi, které jsou odemčené a otevírají se dovnitř, a to tak dlouho, dokud nezačne táhnout k sobě, místo aby tlačil ven“

(Ludwig Wittgenstein)

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA	12
1.1 MODERNÍ RODINA	13
1.2 ŽIVOTNÍ SITUACE A KRIZE RODINY	15
1.3 MATKY SAMOŽIVITELKY	17
2 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ A CHUDOBA	20
2.1 FEMINIZACE CHUDOBY	21
2.2 OSOBY SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ	22
3 POMOC A PODPORA RODINĚ	24
3.1 MOŽNOSTI POMOCI OSAMĚLÝM MATKÁM A JEJICH DĚTEM	25
3.1.1 Finanční pomoc	26
3.1.2 Nefinanční pomoc	26
3.2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY	27
3.3 SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI	27
4 AZYLOVÉ DOMY PRO MATKY S DĚTMI	30
4.1 PRACOVNÍCI AZYLOVÝCH DOMŮ PRO MATKY S DĚTMI	31
4.2 INDIVIDUÁLNÍ PLÁNOVÁNÍ	33
4.2.1 Klíčový pracovník	33
4.3 SPECIFIKA PLÁNOVÁNÍ V AZYLOVÝCH DOMECH	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
5 REFLEXE VÝZKUMNÍKOVI ZKUŠENOSTI S TÉMATEM VÝZKUMU	37
6 METODY A TECHNIKY VÝZKUMU	40
6.1 METODIKA REŠERŠE	40
6.2 METODIKA VÝZKUMNÉ ČÁSTI	42
6.3 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO CÍLE A VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	43
6.4 TECHNIKA SBĚRU DAT	44
6.5 VÝZKUMNÝ SOUBOR A JEHO CHARAKTERISTIKA	45
6.6 ETIKA A LIMITY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	48
6.7 PROCES ANALÝZY DAT	49
7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	51
7.1 AZYLOVÝ DŮM JAKO JEDNODUCHÁ CESTA	51
7.1.1 Rodina	52
7.1.2 Role OSPOD	54
7.1.3 Role azylového domu	55
7.2 VNÍMÁNÍ INDIVIDUÁLNÍHO PLÁNOVÁNÍ	57
7.2.1 Individuální plánování jako norma	57
7.2.2 Motivace	59
7.2.3 Termíny	60

7.3	PŘEDPOKLADY VERSUS POSTOJE	62
7.3.1	Vize	62
7.3.2	Předpoklady.....	65
7.3.3	Postoje	67
8	DISKUZE.....	70
	ZÁVĚR	73
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	81
	SEZNAM TABULEK.....	82
	SEZNAM PŘÍLOH.....	83

ÚVOD

Matky samoživitelky jsou od nepaměti velmi zranitelnou a znevýhodněnou skupinou. Jejich problémy se mohou kumulovat a nepříznivě tak ovlivňovat jejich život. Pokud ženy nejsou schopny svou tíživou situaci vyřešit samy, mohou o pomoc požádat azylové domy pro matky s dětmi, které jsou na celém území naší republiky.

Azylové domy pro matky s dětmi patří do služeb sociální prevence. Cílem těchto služeb je pomáhat osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci. Matky s dětmi jsou specifickou skupinou, která žije v azylových domech se svými dětmi. Posláním této služby je poskytnout matkám a jejich dětem ubytování, stravu, a také pomoc při jejím zajištění. Dále zde mohou matky využít pomoc při uplatňování svých práv, oprávněných zájmů při obstarávání svých osobních záležitostí. (Sociální zabezpečení, 2019, s. 183)

Matky řeší ve svém životě spoustu úkolů jako je péče o domácnost, výchova dětí a finanční zabezpečení své rodiny. Finanční problémy jsou pro ně mnohokrát velmi těžký a zásadní problém, který neustále řeší. Jak tyto situace zvládají, záleží na mnoha faktorech a okolnostech. Mezi nejčastější patří počet dětí, výživné, které jim bývalí partneři neplatí a dluhy z minulosti. Ženy jsou pak doslova na hranici chudoby, odkázány na sociální dávky a pomoc sociálních služeb. Některé se snaží své problémy vyřešit, jiné postupně na svou situaci rezignují.

Téma si autorka vybrala na základě své profese sociálního pracovníka v azylovém domě pro matky s dětmi. Ve své praxi potkala nespočet matek s různými životními problémy a zvraty, které je doslova zahnal do využívání služeb azylových domů. Většina těchto žen je závislá na sociálních dávkách, což u některých vede k demotivaci svou životní situaci řešit. Vyskytuje se ale i malé procento matek, které mají snahu svou nepříznivou situaci řešit. Klientky často naráží na různé legislativní překážky, které je vedou po neúspěchu opět k rezignaci. Problematika klientek žijících v azylových domech pro matky s dětmi je dle našeho názoru v literatuře velmi málo zpracována. Literatura se zaměřuje hlavně na téma bezdomovectví mužů, žen, ale na rodiny a matky s dětmi, jen velmi okrajově. Již při zpracování rešerše literatury jsme zjistili, že najít adekvátní literaturu na toto specifické téma je velmi obtížné.

Cílem práce je porozumět tomu, jak klientky azylového domu přistupují k řešení své životní situace.

Práce je rozdělena do dvou částí, které se vzájemně doplňují. V teoretické části se v jednotlivých kapitolách zabýváme vymezením pojmů, z oblasti sociálního vyloučení,

chudoby rodin, samoživitelstvím a problematikou, která spadá do sociální práce, sociální pedagogiky, sociální psychologie a též vymezujeme legislativu k dané problematice. Dále se zaměřujeme na specifikaci pojmu osob sociálně vyloučených, možnosti pomoci a podpory v dané situaci. Poslední kapitola teoretické části popisuje sociální služby a azylové domy pro matky s dětmi, které významně přispívají k řešení nepříznivé sociální situace.

V empirické části se snažíme zmapovat a popsat, jak klientky azylových domů přistupují k řešení své nepříznivé sociální situace a jak svou situaci vnímají ony samy. V rámci porozumění žité zkušenosti byla zvolena interpretativní fenomenologická analýza, pomocí techniky polostrukturovaných rozhovorů. Výsledkem je sumarizace získaných dat, a jejich následná interpretace.

Tato práce může být přínosem, k zamyšlení a porozumění konkrétním problémům, které řeší matky samoživitelky, které se ocitly na hranici chudoby, ať už svou vlastní či nevlastní vinou. Hlavní přínos vidíme v podnícení hlubšího zájmu o tuto velmi rizikovou cílovou skupinu. Zároveň může být využita jako vodítko či inspirace pro sociální pracovníky, pracovníky v sociálních službách a sociální pedagogy, kteří pracují s danou cílovou skupinou. Může jim pomoci lépe porozumět tomu, jak klientky vnímají svou situaci, a jak se s ní vypořádávají. Následně jim to může ulehčit volbu vhodné metody sociální práce, a při vytváření individuálních plánů, které mají klientkám pomoci řešit jejich nepříznivou situaci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Pokud chceme jednoznačně definovat pojem rodina, je to složité, téměř nemožné. Jednotná definice neexistuje. Rodinu definují autoři podle různých vědních disciplín jako je sociologie, demografie, právo, psychologie aj. Například z pohledu aplikované sociální psychologie je to univerzální sociální skupina, ve které probíhají významné sociálně psychologické jevy ve spojitosti s životem jedince. (Šulová 1998, s. 303-304)

Matoušek, který se věnuje sociální práci (2016, s. 177) definuje rodinu jako tradiční uskupení lidí, které je spojeno pouty pokrevního příbuzenství, nebo svazku manželského, či adopte. V širším pojetí je dle něj rodina skupina lidí, která se jako rodina vyznačuje vzájemnou nákloností, a v rámci svého vývoje sdílí společnou domácnost.

Bakošová (2008, s. 108) autorka knih se zaměřením na sociální pedagogiku popisuje rodinu jako nejmenší sociální skupinu, která je spojovacím článkem mezi jednotlivci a společností. Dále uvádí, že v historii nebyla zaznamenána jiná forma rodinného soužití než párová monogamní rodina, tvořená mužem, ženou a dětmi.

Jandourek (2001, s. 206) definuje rodinu jako skupinu osob, která se vyznačuje dlouhodobým, společným soužitím osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další rysy jsou dle něj podmíněné socio-kulturně. Patří k nim společné bydlení, stejná příbuzenská linie, společná produkce, konzumování statků atd.

Pojem rodina si můžeme vymezit také podle jejich funkcí a to:

- Reprodukční funkce – kde řadíme početí potomků.
- Sociálně ekonomické funkce – skupina, která spolu sdílí soukromí a hmotné statky.
- Kulturně výchovné funkce – výchovné prostředí, různé postoje a kulturní vzory v rodině.
- Sociálně psychologické funkce – interakce a vzájemné sdílení a ovlivňování vývoje členů rodiny.
- Emocionální funkce – prostředí, které umožňuje citovou výchovu a oporu všem jejím členům. (Cajthamlová, 2017, s. 284)

Dnešní rodiny prochází spoustou změn. Definování rodiny jako malé sociální skupiny je mnohdy velmi obtížné. Kritéria, která dříve platila, jsou již minulostí. Především je to manželský svazek, které již není podmínkou rodinného života. Přibývá dětí, které se rodí mimo manželství. I tato soužití bez legitimního svazku manželství, mohou splňovat znaky

rodiny, tím že její členové spolu bydlí pod jednou střechou a spolupracují mezi sebou v rámci společensky uznávané dělby práce. Tak jak postupně docházelo k výrazným změnám v oblasti rodinného života, postupně přešla rodina tradiční k rodině moderní. (Kraus, 2008, s. 80)

1.1 Moderní rodina

Moderní doba s sebou přinesla mnoho různých forem rodinného soužití, které zahrnují různé kombinace biologického příbuzenství, legalizovaných i nelegalizovaných vztahů mezi dospělými a dětmi, nebo mezi samotnými dětmi. Dnešní doba nás nabádá spíše než o rodině mluvit o rodinném soužití. Citová vazba je jádrem soužití dvou dospělých osob, kdy partneři mohou být opačného, ale i stejného pohlaví. Existují také rodinná soužití, kdy s dítětem nebo dětmi žije jeden dospělý rodič, spojuje je pouto rodičovské. Toto pouto se pokládá za prioritní a významnější než partnerství. Partnerství lze zrušit, není definitivní, kdežto biologické rodičovství je nezrušitelné. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 13)

Formy rodinného soužití se různě mění a rozrůstají. V každé rodině funguje určitý jedinečný systém, který nemůže být vhodný a zaměřený na rodinné fungování pro všechny rodiny stejně. Funkční rodina není ta, co nemá problémy, ale ta, která si umí najít účinný způsob, jak se s problémy vypořádat. (Sobotková, 2007, s. 76)

„Dnešní rodiny jsou velmi různorodé, nejen co do forem svého upořádání, ale také z hlediska časového pohybu, jejího formování a životních osudů jejich členů. Některé rodiny jsou vysoce autonomní, jiné se z různých důvodů těžko obejdou bez určité společenské podpory.“ (Kuchařová et al., 2019)

Procházka (2012.s-114-115) uvádí podle Krause (2008) současnou rodinu charakterizuje z pohledu sociální pedagogiky těmito procesy:

- Demokratizace uvnitř prostředí rodiny

Proměna rodičovských rolí uvnitř rodiny, muž již není v rodině dominantní osoba, ženy získaly výraznější postavení, mají více práv i povinností. Vztah mezi rodiči a dětmi je partnerský. Dělbá práce je v rodině na obou rodičích, ale péče o domácnost je, z přirozeného hlediska především na ženě.

- Izolovanost rodiny

Rodina je izolována od okolního světa, lidé se odpoutali od sousedských vztahů, ubývá vícegeneračního soužití.

- Rodina se zmenšuje

Děti narozené v sedmdesátých letech, které byly považovány za velmi silné ročníky nepřinesly, další nárůst populace. Přibývá počet jednočlenných domácností a roste počet osamělých matek s dětmi.

- Dezintegrace rodiny

Sociální sítě šířené světem internetu a různé formy elektronické komunikace proměnily životní způsob dospělých a i dětí. Zanikají chvíle, kdy se rodina společně schází, řeší své problémy a tráví spolu volný čas.

- Přetížení rodiny

Rodiče jsou zatíženi nadměrnými pracovními aktivitami, dominuje dvoukariérový způsob života, a tím jsou rodiče velmi časově zaneprázdněni. Vytrácí se síla na výchovu dětí a na řešení zcela běžných sporů či starostí, které každodenní život přináší.

- Nestabilita rodiny

Česká republika se řadí k zemím s nejvyšším počtem rozvodů, děti se stávají rukojmími obětí v rozvodových sporech. Děti jsou tak vystaveny psychickému tlaku a může to poznamenat jejich vývoj do budoucna. Partneři uzavírají často nové svazky, mají další děti a vznikají tak složité komplexy vztahů v systému prarodiče – rodiče – děti.

- Socioekonomická diferencovanost rodin

Nerovnost v české společnosti má za následek sociální, ekonomické, kulturní a vzdělanostní změny ve statusu rodin. Objevuje se chudoba jako následek nezaměstnanosti, či sociálního stigmatu, dochází k předluzení domácností, z nedostatečné finanční gramotnosti. Život na dluh a expanze úvěrů českým domácnostem je znakem změny životního stylu českých domácností, které se snaží dohnat západoevropské země a jsou masírováni reklamou spotřebního stylu života.

Rodiny jsou předmětem dalších výzkumů a analýz, ve snaze porozumět jejím problémům propojuje tak sociální pedagogiku, psychologii a další obory.

I přes všechny historické problémy, kterými si rodina prošla, zůstává nadále nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí pro dospělého člověka i dítě. Rodina působí jako nejvýznamnější socializační činitel, stojí na začátku rozvoje osobnosti, a má možnost v rozhodující fázi osobnost člověka ovlivňovat. Hodnoty, které jsou v každé rodině, se předávají z generace na generaci. (Kraus, 2008, s. 80–81)

Pokud rodina přestává zvládat své úkoly ať už z jakýchkoliv příčin, dochází k ohrožení v jejím fungování a rodina se dostává do krize.

1.2 Životní situace a krize rodiny

Obecně se pod pojmem životní situace myslí souhrn různých událostí, které se dějí v určitém okamžiku našeho života. Je to vztah mezi člověkem a prostředím ve kterém žije. Skládá se z různých nároků, úkolů, přání a tužeb, které se vyvíjí během životního cyklu každého z nás. (Navrátil, 2003, s. 87)

V kontextu sociální práce má pojem životní situace podle Bartlettové (in Šrajcr a Musil, 2008, s. 9) dva významy. Tím prvním jsou to „životní úkoly“ které rodina řeší během života a druhým jsou kombinace různorodých okolností během života rodiny, které jejím členům brání, aby své životní úkoly zvládli bez cizí pomoci, výhradně vlastními silami.

Kraus (2008, s. 141) cituje Pelikána (1995) který rozumí životní situaci konkrétně vymezenou a časově limitovanou shodu vnějších okolností, během níž je jedinec vystaven působení konkrétních vlivů, na něž určitým způsobem reaguje. Celý náš život se vlastně odvíjí v nejrůznějších situacích.“

Člověk během svého života neřeší jen běžné každodenní situace, ale také se setkává se situacemi, které jsou nejen pro něj příliš složité náročné, a právě proto ho překvapí, zaskočí. Řešení je náročnější, a bez pomoci není možné dosáhnout cíle. V sociální pedagogice vystupuje životní situace jako určitý článek v chápání procesu výchovy. Jedinci může napomoci k motivaci, k učení, a k potřebným aktivitám, jejich zvládnutí, které jsou pro něj velmi prospěšné, a většinou zásadní. (Kraus a Poláčková, 2001, s. 145)

V dnešní moderní době, která nás vystavuje velkému množství podnětů, kvůli kterým se dostáváme do časové tísně, a do jakési izolace Jsme vystaveni vysokým nárokům a požadavkům, které zaujímají v naší životní situaci podstatné místo. Tyto situace jsou příliš náročné, z hlediska naší připravenosti a mnohdy vyústí až v krizové, které ať chceme nebo ne, také patří k našemu životu. (Kraus, 2008, s. 142)

Krizovou situaci si můžeme představit jako komplikaci, která potkala buď nás samotné, nebo někoho jiného v našem okolí. Ať už se jednalo o rozvod, rozchod, vážné onemocnění, úmrtí, nebo také závislost, exekuce, přepadení, znásilnění, vystěhování z bytu a mnoho dalších mnohdy složitých situací. (Špatenková a kol., 2006M, s. 11)

Rodinný život jako celek je plný krizových situací, dovolíme si poznamenat, že krize jsou součástí každého rodinného života. Bývají vyvolány nejčastěji nějakou ztrátou, změnou nebo volbou. Nejčastější příčina krize je ztráta. Je to ztráta někoho nebo něčeho. Všechny tři

pojmy spolu souvisí a svým způsobem na sebe navazují. Ztratit můžeme partnera, dítě, rodiče, zdraví či majetek. Volba znamená, že se musíme rozhodnout mezi možnými variantami. Změna ta ve výsledku může ovlivnit chod a vývoj celé rodiny. Krize je vždy napjatým obdobím atmosféry v rodině. Často je to pro rodinu jakýsi bod mrazu. Vede k velkým změnám v rodině, buď směrem k lepšímu, nebo směrem k horšímu kdy krize vede k rozchodu, či rozvodu. (Špatenková, 2006, s. 8)

Pojem rodinná krize nejjednodušeji definuje Sauber (1993, s. 88). Dle něj je krize událost uvnitř rodiny, která naruší obvyklé způsoby komunikace a vzájemné spolupráce, a tudíž vyžaduje změnu ve fungování rodinného systému.

Podle Krause (2008, s. 143) je posouzení krizové situace, vždy subjektivní pocit daného jedince, který záleží na jeho vnitřní síle a odolnosti. To, co někteří považují za náročnou, ale řešitelnou životní situaci, mnozí ji mohou vidět jako bezvýchodnou krizi. Krizové situace můžeme rozlišit například na traumatické a takové, které vznikají jako důsledek různých životních změn. Do traumatických řadíme ztrátu blízké osoby, úrazy, vážná onemocnění, živelné pohromy a jiné. Celkově řečeno vše, co je běžně nepředvídatelné a velmi bolestivé. Situace, které vznikají, jako důsledek životních změn jsou spojené se stěhováním, ztrátou zaměstnání, narozením dítěte, odchodem do důchodu, klimaktériem a podobně. Všechny krizové situace probíhají v několika fázích. Jako první je fáze počáteční, ve které jedinci vnímají určité signály ohrožení a mají pocit, že ztrácí půdu pod nohama. Ve druhé fázi kritické již člověk ztrácí sebekontrolu, převládají emoce, jedinci mohou vysílat prosby o pomoc, ale jen v náznacích, Pokud nejsou vyslyšeny prosby, mohou jedinci lehce propadnout k beznaději, útěchu hledat v alkoholu, drogách nebo se izolovat. Pokud nastala skutečná krize a volání o pomoc někdo vyslyšel, nastupuje třetí fáze integrační. Člověk se snaží zmobilizovat své síly a stabilizovat svou osobnost, obnovuje své sebevědomí tak aby mohl začít řešit situaci.

Kraus (2008, s.150) dále uvádí, že krizové situace vyvolávají potřebu být aktivní v jejich řešení. Dobře zvolený přístup ke klientovi, jeho aktivizace a schopnost navázat spolupráci, vede tak samotného klienta k tomu, aby si dokázal sám pomoci. Zde nachází uplatnění sociální pedagog, který realizuje takzvanou výchovnou pomoc k zvládnutí života.

Téma, které je v posledních letech velmi často diskutováno, a patří do krize rodiny, je zadlužení rodin. Na dospělé, děti a celé rodiny v současné době ze všech stran útočí „takzvané“ výhodné nabídky k nejrůznějším nákupům. Rodiny tomu tlaku dost často

podléhají z důvodů nedostatečné finanční gramotnosti, jelikož strategie koupit nyní a platit potom se jim zdá být velmi výhodná. Zadluženost roste nejvíce u rodin s nízkou a středně příjmových domácností. Realita je poté taková, že se poměrně velké skupiny domácností dostávají do obtížně řešitelných finančních problémů. Tyto situace mohou vyústit až k rozpadu celé rodiny. (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 84)

Rozpad rodiny je jednou z nejbolestivějších rodinných krizí, jedinci se rozpadá sociální síť, která mu byla vždy oporou. Rozvod přináší ekonomické, psychologické i sociální problémy. Pokud se rodina rozpadne, její členové ztrácí jediný spolehlivý zdroj jistoty a dochází k existenčnímu ohrožení. (Marek, Strnad a Hotovcová, 2012, s. 34)

1.3 Matky samoživitelky

Vysoký počet rozvodů a mnohdy automatická praxe svěřování dětí do péče matek je jedním z nejvýznamnějších faktorů vedoucích k samoživitelství. Zde nastává zásadní změna v ekonomické situaci rodiny. Z rodiny mizí druhý plat. Druhému z rodičů nastává vyživovací povinnost, jeho výše ale většinou nenahrazuje výpadek druhého platu. Ženy dost často disponují s nižším příjmem, což se projevuje na příjmovém propadu rodiny. Matky samoživitelky tvoří skupinu, která čelí několika vzájemně se propojujícím se druhům znevýhodnění a obecně platí k nejvíce ohroženým skupinám nezaměstnaností, chudoby a sociálního vyloučení. (Hasmanová Marhánková, 2011, s. 3-4)

Tománek (2012, s. 47) ve své studii uvádí, že v posledních letech se můžeme také setkat se svobodnými matkami, které si pořídili dítě bez partnera. Lépe řečeno, nepočítali s mužem, s kterým mají dítě jako s otcem. Stručně řečeno, ženy chtějí dítě, ale nechtějí partnera. Pro tento životní styl se ženy rozhodují zpravidla proto, že doposud nikoho nenašly někoho, kdo by byl pro ně oporou podle svých představ, zkušeností, a s kým by trávily společný život. Je zde i možnost, že se tímto způsobem chtějí vyhnout problémům s muži. Mohou to být ženy, které byly v minulosti týrané, nebo rozvedené. Některé jsou dokonce schopné podepsat s muži nějakou formu smlouvy, kde se mužům zavazují, že po narození dítěte nebudou vyžadovat přiznání otcovství a výživné na dítě.

V roce 2013 bylo v České republice dle dat získaných z šetření příjmových a životních podmínek domácností EU-SILC odhadem 165,4 tisíc neúplných rodin, kdy jeden rodič živil jedno nebo více dětí. Výživné neplatí asi 38 % rodičů, kterým soud vyměří výživné, v 98 % jde o otce. (Kroutilová Nováková, Vaculíková, Podaná, 2016, s. 8)

Je sice pravdou, že na situace osamělých matek má vliv podpora ze strany bývalého partnera, nebo rodiny (i když ne vždy) a také sociální politika daného státu. Pro matky samotné je to hlavně dostupnost pracovních příležitostí. Jejich možnosti jsou velmi omezené, vzhledem k péči o děti. Zaměstnání, které jim umožňuje pracovat, je tak méně finančně ohodnoceno než u mužů, důkazem toho je i větší nezaměstnanost žen než mužů. Od žen se očekává, že budou pečovat o rodinu, vnášet do rodin neplacenou práci, která má poté za následek deprivaci, která způsobuje ztrátu času a představuje tak určitou bariéru k možnosti lepšího uplatnění na trhu práce. Důsledkem toho všeho je, že je ženám často nabízena práce se zkrácenou pracovní dobou, a nízkým výdělkem. V neposlední řadě, jsou to právě ženy, které bývají v první vlně spolu se seniory zařazeny do propouštění v době ekonomické krize. (Mareš, 1999, s. 51-52)

Na základě svého výzkumu uvádí Dudová (2009, s. 779), že i přes svou nepříznivou situaci se ženy v postavení osamělých matek snaží svým chováním a jednáním hledat a nacházet řešení. Volí různé strategie, kterými zajišťují okamžitou i dlouhodobou obživu své rodiny. Tyto strategie různě mění a kombinují podle aktuálních potřeb své rodiny. Závislost na sociálním systému, na původní rodině, nebo příspěvcích od bývalého partnera není jen pasivním stavem, ale je to volba, kterou volí na základě různých zkušeností a chápáním každodenního života.

Ekonomické zajištění, vedení domácnosti, výchova, péče o děti je pro matku samoživitelku velká zátěž. Občas se vyskytnou případy, kdy matky čelí pocitům beznaděje, když nedokáží naplnit potřeby svých dětí tak, jak by si samy přály. Matkám samoživitelkám přináší jejich osamocené rodičovství mnohdy mnoho psychických problémů, které se mohou přenášet na jejich děti. Osamocení rodiče jsou tak na rozdíl od úplných rodin ve větší míře ohroženi nezaměstnaností, nemožností zajistit si adekvátní bydlení, sociální izolací, chudobou a sociálním vyloučením. (Kodymová, Koláčková, 2005, s. 44)

Sobotková (2001, s.129) ve své knize sdílí názor s Championovou (1995) která říká, že pokud matce na dítěti opravdu záleží, dokáže zmobilizovat kvalitní podpůrnou síť lidí, kteří se o ni a o dítě zajímají, pomáhají jim a podporují je. Dále uvádí, že ženy podle by měly být podporovány a ceněny, jsou to dárkyně života. Pokud se matka rozhodne vychovat dítě sama, neměla by se na to společnost dívat jako na sociální problém nebo nějaký druh odchylky či selhání. Zajímavý je i názor, že děti, které žijí od narození pouze s matkou, nemusí procházet traumatem z rozvodu, nebo ovdovění. U starších žen jsou to pak děti plánované a očekávané a je pravděpodobné, že nebudou ve znevýhodněném postavení.

Rozhodnutí pro život osamělé matky musí být ovlivněno mnoha faktory, patří zde nezralost ženy, ale i reakce na nejasnou budoucnost. V dnešní době jsou nároky na individuální štěstí vysoké. Určitou jistotou nového nadějného blízkého vztahu, je narození dítěte. Situace matek samoživitelek není lehká, pokud nemá žena dobře placené zaměstnání, dobré zázemí spojené s bydlením a pomoc od blízké rodiny. Tato situace je tak může lehce dostat do kategorie osob ohrožených chudobou, sociálním vyloučením, snížením životní úrovně a je plně odkázána na pomoc státu.

2 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ A CHUDOBA

Chudoba a sociální vyloučení spolu velmi úzce souvisí. Chudoba je jednou z příčin sociálního vyloučení a také naopak, sociální vyloučení je důsledek chudoby.

Zhruba každý desátý člověk v České republice žije na hranici chudoby. V roce 2018 bylo v České republice ohroženo příjmovou chudobou 9,6 % obyvatel. Do příjmové chudoby se ocitne člověk, který nemá ani 60 % mediánu. Velmi obtížně vycházelo se svým příjmem 17,6 % domácností. Nejvíce potíží bylo zaznamenáno u matek samoživitelek s dětmi a u žen starších 65 let, které žijí samy. (Cieslar, 2019)

Definice pojmu není zcela jednoznačná. Tento pojem se v České republice začal používat, až po roce 1990, kdy byla u nás zavedena tržní ekonomika, jejímž důsledkem byl vznik vysoké nezaměstnanosti, kdy řada podniků byla nucena své zaměstnance propustit. Na základě ztráty zaměstnání se tak určitá část obyvatel začala propadat do chudoby. (Mareš, 1995, s. 68-70)

Chudoba se sleduje na základě objektivních dat. Chudým se může cítit kdokoliv v porovnání sebe sama s okolím. Tento stav se liší podle místa a času posuzování. Kotýnková (2007, s. 7) uvádí, že je „chudoba jevem, který provází lidskou existenci od jejího vzniku a ani začátek 21. století není výjimkou. Dnešní svět je plný kontrastů. V některých částech světa je strádání a nedostatek na denním pořádku, na druhé straně jsou země, kde chudoba neznamena trpět nedostatkem základních potřeb, ale spíše nedostatečným přístupem ke zdrojům společnosti, z nichž jedním je rozdělované bohatství.“

Počty osob ohrožených chudobou jsou oproti minulosti odlišné. Chudobu můžeme rozdělit například na takzvanou **starou** a **novou** chudobu. Stará demografická chudoba je nezávislá na trhu práce. Osoby patřící do této kategorie jsou charakterizovány svým věkem, životním a rodinným cyklem a také neschopností pracovat. Tato chudoba může být stavem trvalé existence, ale také jen určitým stádiem životního cyklu. Do tohoto druhu chudoby se mohou dostat rodiny v době určitých životních investic jako je pořízování a zařizování bydlení, založení rodiny a narození dětí. Nová chudoba je naopak spojena s trhem práce, kde řadíme nezaměstnané, neúplné rodiny, osoby s nízkými výdělky, kterou jsou neustále znevýhodněné díky nízkým výdělkům na trhu práce. Pojem nová chudoba je odvozen od toho, že dříve tento druh chudoby neexistoval, tak jako neexistoval trh práce v dnešním slova smyslu. (Mareš, 1999, s. 45)

Haburajová – Ilavská (2015, s. 25) zdůrazňuje, že chudoba se prolíná do všech oblastí života jako je absence zaměstnání, nízké příjmy, špatné bytové podmínky neadekvátní zdravotní péče, nedostatečné celoživotní vzdělání, trávení volného času s absencí kultury, sportu. Osoby, tak plně nemohou využít ekonomický, sociálně kulturní život společnosti.

Mareš (1999, s. 65) upozorňuje na to, že se také objevuje názor, podle kterého někteří jedinci nejsou sami odpovědní za svou chudobu. Odpovědnost za ni přisuzuje spíše rodině či komunitě. Neadekvátní rodinná výchova, nevhodné rodinné prostředí, ve kterém děti vyrůstají, ovlivňují negativně jejich hodnotový systém. Děti si neosvojují hodnoty, které je vedou k motivaci ke snaze o únik z nevyhovujícího prostředí a chudoba se pro ně stává normou a očekávaným způsobem života. Lidé se v této nově vzniklé kultuře naučí žít a chudobu akceptují jako normální stav, z něhož není úniku.

Chudoba se stává stále větším problémem, a souvisí s dalšími rizikovými faktory. K těmto faktorům řadíme rodiny s jedním dítětem, většinou matkou, dále rodiny s mnoha dětmi, příslušnost k jiné etnické menšině, nedospělost, stáří, nedokončené nebo jen minimální vzdělání a nezaměstnanost. Dále je důležité uvést i jakékoliv zdravotní postižení, chronické onemocnění, různé druhy závislostí, psychické poruchy a snížené rozumové schopnosti. U osob, u kterých se nezaměstnanost pojí s výše vyjmenovanými faktory, hrozí nejvíce sociální vyloučení. (Matoušek 2007, s. 81–82)

2.1 Feminizace chudoby

Termín feminizace chudoby se začal používat, základě celosvětového trendu, kdy zvýšil podíl a převaha chudoby mezi ženami a muži. Ženy mají v České republice menší příjmy než muži v průměru o 25 %. Největší platové rozdíly jsou ve věkové skupině 30–39 let, v těchto letech vrcholí péče o děti. Jedním ze zásadních faktorů, který zvyšuje chudobu žen v západních zemích je osamělé rodičovství. Ženy stojí v čele své domácnosti, což navyšuje finanční náklady k jejich příjmu. Míra chudoby žen samoživitelek se v jednotlivých zemích liší. Česká republika je zařazena mezi země s největším rozdílem chudoby mezi rodinou s dvěma rodiči a rodinou samoživitelů. Během prvního roku po rozvodu klesá životní úroveň ženy v průměru o 75 %. Feminizace chudoby dopadá i na děti, které žijí v rodinách pouze s matkou. (Hasmanová, Marhánková, 2011, s. 3)

Matoušek (2005, s.44) uvádí podle Radimské 2003, že pro matky samoživitelky se stává péče o domácnost, ekonomické zajištění rodiny a čas, který věnují výchově dětí velkou zátěží. V některých případech se mohou matky ocitnout na hranici beznaděje, že nedokáží

naplnit všechny potřeby svých dětí, tak jak by si samy přály. Radimská (2003, s.13) uvádí ve své studii, že mnoho osamělých matek žije společně s dalšími příbuznými, nejčastěji s rodiči, kteří jim pomáhají s životními náklady a výchovou dětí. Pro mnohé matky je to nejspolehlivější záchranná síť. Pro některé ženy to může být ale i traumatizující řešení, když z důvodu rozvodu nebo rozchodu s partnerem se cítí být znovu závislé na svých rodičích.

Bohužel, ale ne všechny ženy mohou hledat oporu ve svém přirozeném sociálním prostředí. Ženy mohou pocházet ze sociálně slabých rodin, nebo sami rodiče očekávají na stáří pomoc a podporu od svých dětí.

Na základě nízkého finančního příjmu, nedostatečného vzdělání, bez dobrého rodinného zázemí se mohou ženy lehce dostat do stavu sociálního vyloučení. Nejčastěji jsou tak již zmiňované ženy po rozvodu a také ženy, které byly jako oběti domácího násilí. Těmto matkám se z uvedených důvodů nedostává stejným příležitostem jako lidem, kteří mají lepší podmínky a kvalitnější zázemí a oporu v rodině při řešení špatných životních situací.

2.2 Osoby sociálně vyloučené

Sociální vyloučení je situace, při níž jsou osoby vytlačovány na okraj společnosti, nemohou se vzhledem ke své chudobě, nedostatečnému vzdělání, nebo vzhledem k diskriminaci uplatnit ve společnosti. Ztrácejí tak možnost získat zaměstnání s dostatečným příjmem. Často se cítí bezmocní a neschopní ovlivnit svůj rozhodovací proces, který ovlivňuje jejich každodenní život. (Haburajová – Ilavská, 2015, s. 26-27) podle neziskovky.cz

Zjednodušeně to tedy znamená vyloučení ze sociálního života společnosti v důsledku nedostatečného přístupu ke zdrojům, které jsou ve společnosti k dispozici. Mezi tyto základní zdroje patří trh práce, vzdělávání, bydlení, zdravotní péče a sociální ochrana. (Kotýnková, 2007, s. 13)

„Sociálně vyloučeným jedincem může být teoreticky každý jedinec, který se dostane do takových sociálních problémů, že se ocitne na okraji společnosti. Současně platí, že některé skupiny lidí jsou sociálním vyloučením (tzv. sociální exkluzí) ohroženy daleko více než skupiny jiné.“ (Kutnohorská, Cichá, Goldman, 2011, s. 128)

Opakem sociálního vyloučení je sociální inkluze. Je to soubor opatření, které předcházejí sociálnímu vyloučení. Cílem inkluze je zahrnout osoby, kterým hrozí sociální vyloučení, nebo osoby již sociálně vyloučené do společnosti. Člověk je následně přijímán společností a oceňován, může tak podle svého uvážení a zájmu participovat na společenském životě. Prevence sociálního vyloučení spočívá v podpoře účasti obyvatel na vzdělávání, začleňování

osob do práce, garantování minimálního příjmu a poskytování sociálních služeb. (Matoušek 2016, s. 77-78)

Zákon č. 108/2006 sb. O sociálních službách garantuje v § 3 všem osobám sociálně vyloučeným nebo osobám, kterým hrozí sociální vyloučení, dosáhnout příležitostí a možnosti jim plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít tak způsobem, který je považován ve společnosti za běžný. Dle § 2 odstavce 1 má každá osoba nárok na bezplatné poskytnutí sociálního poradenství a možnost tak řešit svou nepříznivou sociální situaci nebo jí předcházet. Tato pomoc dle odstavce 2 citovaného zákona musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat jejich samostatnost, motivovat je k takovým činnostem, které nebudou prohlubovat jejich nepříznivou sociální situaci, ale budou posilovat jejich sociální začleňování. (Sociální zabezpečení, 2019, s. 117-118)

3 POMOC A PODPORA RODINĚ

Matoušek (2016, s. 141) ve slovníku sociální práce uvádí pomoc jako činnost, při které jednotlivec nebo skupina něco poskytuje určité osobě nebo skupině, přičemž adresát tuto činnost využívá k řešení svého problému, který neumí nebo nedokáže sám vyřešit.

Podpora rodiny je definována jako veškerá práce s rodinou, jejímž cílem je podpora z hlediska jejího chování a fungování. Patří zde různé programy a aktivity, které mají napomáhat členům rodiny, aby vzájemně naplňovali své potřeby s ohledem na rodinné prostředí, ve kterém žijí, ale i mimo něj. Jednou z cílových skupin jsou takzvané mnohproblémové rodiny. Tyto rodiny mají vážné problémy v různých oblastech svého života. Pojem se může jevit jako negativní nálepka, ale vystihuje tak obtížný a závažný úkol pro osoby, které s těmito rodinami spolupracují. Mnohproblémové rodiny řeší potíže v oblasti financí, bydlení, zajištění stravy, péče o děti. Patří zde i rodiny se závislými členy na návykových látkách, osoby ve výkonu trestu, nebo po propuštění z výkonu trestu, osoby týrané členem rodiny aj. Cílem není udržovat rodinu dohromady v jednom bydlišti, ale cílem podpory může být i změna soužití v rodině, které může směřovat k identifikaci problémů. (Matoušek, 2014, s.19)

Pomoci rodině může dle Bakošové (2008, s. 110-11) sociální pedagog. Jeho pomoc spočívá v uskutečňování sociálně pedagogické pomoci rodině různými způsoby:

- Rozvíjením sociálně pedagogické teorie rodinného prostředí a výchovy.
- Vzděláváním odborníků – sociálních pedagogů pro poradenskou činnost s funkčními a dysfunkčními rodinami.
- Osvětou prostřednictvím masově komunikačních prostředků, organizováním kurzů o rodičovské výchově.
- Terénní prací s rodinami, která se zaměřuje na výchovu dětí, řešení různých výchovných situací v rodině a na participaci otců při výchově dětí.

Z hlediska sociální pedagogiky je pomoc myšlena jako aktivní účast při řešení konkrétní životní situace s konkrétním cílem. Snahou je aktivizovat člověka a pomoci mu zajistit sociální i psychickou stabilitu a sociální nezávislost, stručně řešeno zkvalitnit mu život. (Kraus, 2008, s. 135)

Osamělé matky jsou cílovou skupinou, kde pomoc ke svépomoci směřuje a motivuje ženy ke zlepšení jich nepříznivé sociální situace, ve které se ocitly, nebo se mohou ocitnout.

3.1 Možnosti pomoci osamělým matkám a jejich dětem

Nárůst osamělých rodičů souvisí se zvýšeným počtem dětí narozených mimo manželství, s vysokým počtem rozvodů a sníženým počtem svateb. Mezi nejčastější osamělé rodiče patří matky samoživitelky. Tato situace je z pohledu dnešní doby vedena jako závažný sociální problém. (Radimská in Matoušek, 2005, s. 44)

(Sobotková, 2007, s. 171) uvádí, že Campion rozděluje osamělé matky do třech skupin:

1. Osamělé matky – vdovy s dětmi.
2. Osamělé matky, které mají děti z rozpadlého vztahu ať už manželského či partnerského.
3. Osamělé matky, které chtějí být svobodné. S mužem nikdy neplánovaly trvalý vztah. Zde můžeme přiřadit i matky, které nejsou vdané, ale děti adoptovaly, nebo je mají v pěstounské péči a také matky, které mají dítě díky asistované reprodukci. Poslední možnost je více využívána spíše v zahraničí.

Ženy, které žijí se svými dětmi samy, se mohou potýkat s řadou problémů, které můžeme rozdělit do třech nejčastějších zdrojů stresu. Jako první, co žena řeší, jsou praktické otázky ohledně financí, zaměstnání a vedení domácnosti. Dále jsou to osobní problémy, různé emoční změny, sebepojetí a ohrožení vlastní identity. V poslední řadě je to oblast vztahů, konfliktů s bývalým manželem, partnerem a problémové chování dětí. Ve všech těchto situacích mohou osamělé matky pociťovat ztrátu energie, pocity beznaděje a deprese. Pokud ženy ztratí své známé a podpůrné prostředí, například kvůli stěhování, může nastat riziko nezvládnutí dané situace. Proto je na místě potřeba poskytnout ženám podporu a odbornou pomoc. (Sobotková, 2007, s. 174)

„I když jeden rodič nemůže plně nahradit péči obou rodičů, neznamená to, že na láskyplnou“ péči má monopol úplná rodina. Rodiny osamělých rodičů však potřebují větší podporu při plnění svých rodičovských povinností. Tato podpora se uskutečňuje ve dvou rovinách: finanční což je oblast sociální politiky a nefinanční což je sféra sociálních služeb“ (Kodymová, Koláčková, 2005, s. 47)

Dnešní postmoderní doba nám přinesla velmi výrazné změny v našem životě. Ve společnosti, která je pluralitní, sociálně diferencovaná a velmi individualizovaná je velmi těžké se orientovat, zvládat požadavky a nároky, které jsou na jedince kladeny. Lidé upadají do lhostejnosti, narůstá počet osob, které se ocitají v tísní a vzrůstá tak význam pomoci. Tato

pomoc má různou podobu. Materiální, finanční, zajištění základních biologických potřeb, zdravotní péče, osvěta, poradenství, vzdělání, výchova. (Kraus, 2008, s. 135)

3.1.1 Finanční pomoc

Jako finanční pomoc byl v roce 1995 legalizován zákon č.117/1995 Sb., Zákon o státní sociální podpoře. Tento zákon se podílí na pokrytí finančních nákladů na výživu, osobní potřeby dětí a rodin s nízkými příjmy. Tuto finanční pomoc dělíme na dávky poskytované v závislosti na výši příjmu, kde řadíme:

- přídavek na dítě,
- příspěvek na bydlení a
- porodné.

Dalšími dávkami jsou bez ohledu na příjem rodiny je:

- rodičovský příspěvek
- pohřebné.

Orgány státní sociální podpory, které vykonávají státní správu, podle zákona jsou Úřad práce České republiky a Ministerstvo práce a sociálních věcí. (Česko, 1995)

Dalším důležitým zákonem, který pomáhá osobám sociálně vyloučeným v jejich tíživé životní situaci je zákon č. 111/ 2006 Sb., Zákon o pomoci v hmotné nouzi. Dávkami v systému pomoci hmotné nouze jsou:

- příspěvek na živobytí,
- doplatek na bydlení,
- mimořádná okamžitá pomoc.

Nárok na uvedené dávky mají osoby, které splňují podmínky, tímto zákonem stanovené.

Orgány pomoci v hmotné nouzi jsou taktéž Úřady práce, Ministerstvo práce a sociálních věcí. V této oblasti pomoci plní některé úkoly obecní úřady obcí s rozšířenou působností., tento výkon je výkonem přenesené působnosti. (Česko, 2006)

3.1.2 Nefinanční pomoc

Nefinanční pomoc a podpora se odehrává ve spolupráci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) na obcích s rozšířenou působností. Sociálně-právní ochrana se poskytuje nezletilým dětem žijící na území České republiky, zaručuje jim právo na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů včetně ochrany jmění, snaží se působit k obnovení narušených funkcí v rodině, a snaží se dítěti zabezpečit náhradní rodinné

prostředí, pokud nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve své vlastní rodině. Dále OSPOD dle svých možností může zajistit a poskytnout rodinám poradenskou a preventivní činnost. Orgán sociálně-právní ochrany dětí se řídí zákonem č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí zajišťují orgány, které jsou definovány v § 4 odstavce 1 a 2 uvedeného zákona. (Česko,1999)

Orgány sociálně-právní ochrany dětí velmi úzce spolupracují též se sociálními službami, které poskytují pomoc rodinám, osamoceným rodičům, kteří buď nemohou, nebo nedokáží vyřešit svou nepříznivou nebo krizovou životní situaci.

3.2 Sociální služby

Obecný cíl sociálních služeb je podpora začlenění osob v nepříznivé sociální situaci a předcházení sociálního vyloučení. Pomoc a podpora je územně dostupná, vyhovuje potřebám člověka, je prováděna kvalitně dle možností společnosti, neomezuje práva a zájmy lidí, bezpečná a veřejné i osobní výdaje pokrývají rozsah služeb. Veškerá pomoc a podpora je garantována zákonem o Sociálních službách. (Gulová, 2011, s. 31)

Sociální služby řídí zákon č. 108/ 2006 Sb., Zákon o sociálních službách. Tento zákon upravuje a řídí podmínky, za kterých je poskytována pomoc a podpora osobám, které se ocitli v nepříznivé sociální situaci, nebo jim tato situace hrozí. Dle tohoto zákona má každá osoba nárok na základní bezplatné sociální poradenství a možnost řešení své nepříznivé sociální situace, a také její předcházení. Sociální služby musí rozsah pomoci a podpory poskytovat z individuálně určených potřeb osobnosti, na osoby působit aktivně, aby byl podpořen jejich rozvoj, v samostatnost, vést je k motivaci, tak aby byla zachována jejich lidská důstojnost a zároveň vedla k posilování sociálního začleňování. (Sociální zabezpečení, 2019, s. 117)

Nepříznivé sociální situace jsou různého charakteru. Proto také existuje mnoho různých druhů sociálních služeb. Vyžívají je senioři, lidé se zdravotním postižením, osoby sociálně vyloučené a rodiny s dětmi. Pro účely naší práce se budeme dále věnovat sociálním službám pro rodiny s dětmi.

3.3 Sociální služby pro rodiny s dětmi

Sociální služby, které se zaměřují na pomoc rodinám s dětmi, jsou oporou nejčastěji osamoceným rodičům překonat krizové situace, které nemohou nebo nedokáží sami vyřešit. Osamocení rodiče musí zvládat náročnou roli za dvě osoby. Řeší problémy týkající se

domácnosti, problémy v práci, případně hledání vhodného zaměstnání, bydlení, péči o děti. Sociální práce je hlavně doprovázení a pomoc při zvládání obtížných situací, ve kterých se rodiče nachází. I když je prakticky nemožné, aby jeden rodič nahradil oba, je ale možné, aby i jeden rodič, byl dobrým rodičem. Sociální práce si klade za prvořadý úkol tento proces podpořit. (Kodymová, Koláčková, 2005, s. 48-50)

Sociální služby se poskytují dle zákona č.108/2006 Sb. §33 odstavce 1 formou pobytovou, ambulantní a terénní. Osamělí rodičové a rodiny využívají **nejčastěji** služeb, do kterých řadíme:

- sociální a odborné poradenství,
- služby rané péče,
- nízkoprahová zařízení pro děti a mládež,
- sociálně aktivizační služby,
- krizovou pomoc,
- azylové domy.

Tyto uvedené sociální služby řadíme dle zákona č. 108/ 2006 Sb. §53 do služeb sociální prevence. Jejím úkolem je zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou ohroženy krizovou sociální situací. Cílem služeb sociální prevence je pomáhat osobám překonávat jejich nepříznivou sociální situaci, a také chránit společnost před dalším vznikem a následným šířením nežádoucích společenských jevů. (Sociální zabezpečení, 2019, s. 136)

Existuje celá řada forem práce s rodinou a také široká řada profesí, která se prací s rodinou zabývají. Na vybrané instituce se mohou lidé obracet sami například rodinná poradna, jiné si rodiny vyhledávají samy. Zde řadíme orgány sociálně právní ochrany dětí, instituce zabývající se ohroženými dětmi. Moderní doba s sebou přinesla trend upřednostňování služeb v domácím rodinném prostředí. (Matoušek, 2003, s.196)

Na jaře roku 2019 se uskutečnilo v České republice sčítání osob bez domova. Bylo zjištěno, že celkem žilo bez domova zhruba 23 830 osob, z toho 2 600 dětí. Asi polovina osob tj. 11 608 patřila do kategorie bez střechy. To znamená, že tyto osoby přespávaly nejčastěji venku nebo v noclehárnách. Asi 1/3 osob přebývala v azylových domech. Vzhledem ke složité struktuře služeb azylových domů se nepodařilo získat všechna data od všech poskytovatelů. Data poskytlo 80% zařízení. Odhadem, ale můžeme tvrdit, že se na území České republiky nacházelo v době sčítání celkem 6 135 osob, z toho 3 950 dospělých

a 2 185 dětí mladších 18 let, které byly ubytovány v azylových domech. (Nešporová et al., 2019, s. 88)

Pro účely naší práce se v následující kapitole budeme věnovat problematice azylových domů, pro matky s dětmi, které bývají nejčastějšími klientkami těchto zařízení. Cílovou skupinou azylových domů mohou být ženy, muži, matky s dětmi, otcové s dětmi a rodiny s dětmi. Nevýhodou některých azylových domů je fakt, že jen některé se zaměřují na celé rodiny. Ne každá matka, která žije v azylovém domě je úplně sama bez partnera. Rodina se před nástupem do sociální služby rozdělí a mohou se tak zpřetrhat rodinné vazby. Partneri se odcizí a mnohdy dojde k rozchodu. Azylové domy bývají mnohdy jako poslední možnost řešení nepříznivé sociální situace před tím, než se lidé ocitnou na ulici. Ženy volí azylový dům i z důvodu strachu, že by jim byly odebrány děti z jejich péče. V azylovém domě nachází matky se svými dětmi klid, bezpečné zázemí, zajištění základních potřeb. V České republice se v současné době nachází v každém okrese minimálně jeden azylový dům. Není výjimkou, že ženy mnohdy po vypršení smlouvy v jednom azylovém domě přechází do jiného azylového domu kdekoliv na celém území České republiky.

4 AZYLOVÉ DOMY PRO MATKY S DĚTMI

Legislativní ukotvení azylových domů najdeme v § 57 zákona č. 108/2006 Sb. O Sociálních službách. Tento paragraf nám uvádí, že azylové domy poskytují pobytovou službu na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci, které ztratili bydlení. Mezi základní činnosti patří poskytnutí stravy, nebo pomoc při jejím zajištění, poskytnutí ubytování a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a pomoc při obstarávání osobních záležitostí. (Sociální zabezpečení, 2019, s. 136)

Matoušek (2016, s. 30) definuje azylové domy pro matky s dětmi jako zařízení pro ubytování matek s malými dětmi, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a bez náhradního bydlení, by nebyly schopny vychovávat své děti. Matkám poskytuje azylový dům samostatnou místnost s kuchyňským koutem a dalším vybavením.

§ 22 vyhlášky č. 505/2006Sb., kterou se provádí některá ustanovení Zákona o sociálních službách, nám specifikuje délku ubytování zpravidla nepřevyšující jeden rok, maximální výši úhrady za poskytování sociální služby v azylovém domě. Maximální výše je celkem 130 Kč denně; pokud se jedná o rodinu s nezletilými dětmi, 100 Kč denně za dospělou osobu a 70 Kč denně za dítě, u poskytnutí stravy je maximální výše 170 Kč denně za celo-denní stravu v rozsahu minimálně 3 hlavních jídel nebo 75 Kč za oběd. Dále jsou poskytovatelé povinni zajistit umožnění celkové hygieny těla, vytvořit podmínky pro zajištění úklidu, praní, žehlení osobního prádla a výměnu ložního prádla. V poslední řadě je to pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí, které vyplývají z individuálních plánů a také pomoc při obnovení a upevňování kontaktů s rodinou, podpora při aktivitách, které podporují sociální začleňování osob a s tím související uplatňování zákonných nároků a pohledávek. (Sociální zabezpečení, 2019, s.183)

Zřizovateli azylových domů jsou v České republice obce, církve, nestátní neziskové organizace. Matkám s dětmi je poskytováno ubytování na přechodnou dobu. Ještě před nástupem do zařízení si musí matky podat žádost o přijetí. Veškeré žádosti procházejí schvalovacím procesem, některá zařízení preferují osobní pohovor. Některé azylové domy spolupracují s pracovníky orgánu sociálně – právní ochrany dětí a společně vyhodnocují potenciální klientky. Určitá část azylových domů disponuje s takzvanými krizovými lůžky. Na tyto lůžka jsou přijímáni žadatelé ihned. Tyto lůžka jsou určena pro osoby, které se staly oběťmi domácího násilí a osoby ohrožené bezprostřední ztrátou bydlení. Azylové domy se řídí Standardy kvality sociálních služeb. Každý azylový dům má svou vlastní formulaci,

kteřá je veřejně k nahlédnutí a musí s ní být seznámeni všichni zaměstnanci. Stejně tak má každý azylový dům svůj Domovní řád, který při nástupu obdrží v písemné formě všichni klienti. Pravidla uvedená v Domovním řádu jsou závazná jak pro klienty, tak pro zaměstnance. Domovní řád upravuje denní a noční klid, návštěvy klientů, příchody a odchody klientů, užívání společných prostor, účast na společných schůzkách aj. Dále bývá v Domovním řádu zakotveno, že během pobytu v azylovém domě matka řádně a všestranně pečuje o své děti. Pracovnice nepřebírají zodpovědnost za děti klientek. Během pobytu pracovníci azylových domů nabízejí svým klientkám různorodé aktivity, které směřují ke zvýšení jejich kompetencí v oblasti péče o děti, finanční hospodaření, a podporu směřující na návrat do běžného života.

Zaměstnanci azylových domů jsou kvalifikovaní pracovníci, kteří musí splňovat odbornou způsobilost, která je ukotvena v Zákoně o sociálních službách v §110 a §116. (Sociální zabezpečení, 2019, s. 153-155)

4.1 Pracovníci azylových domů pro matky s dětmi

Personál azylových domů je tvořen týmem v popředí s vedoucím azylového domu, sociálními pracovníky a pracovníky v sociálních službách. Vedoucí azylového domu vede svůj pracovní tým a řídí chod azylového domu jak po stránce personální, tak po stránce ekonomické. (Richterová a Orgoníková, 2008, s.44)

Jak jsme již uvedli výše, předpokladem k výkonu **sociálního pracovníka** je odborná způsobilost, která je definována v § 110 Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Sociální pracovník musí mít vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání, které jsou zaměřené na sociální práci, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost. Dále je to vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu. Který je zaměřen na sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči aj. Vše je uvedeno v zákoně č. 108/2006 Sb. v §110, odstavce 4. (Sociální zabezpečení, 2019, s. 154)

Mezi hlavní pracovní činnosti sociálních pracovníků je vykonávání sociálního šetření, vedení spisové dokumentace klientů, evidence zájemců o službu. Dále se podílí na analytické, metodické a koncepční činnosti v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence. Mezi další činnosti patří poskytování krizové

pomoci, základního sociálního poradenství a sociální rehabilitace a poskytování základního sociálního poradenství. (Sociální zabezpečení, 2019, s.153)

Podmínky a předpoklady k výkonu pracovníka v sociálních službách stanovuje §116 zákona č.108/ 2006 Sb. Pracovníci v sociálních službách vykonávají přímou péči o osoby v pobytových zařízeních. Dále se věnují základní výchovné nepedagogické činnosti, která spočívající v prohlubování a upevňování základních hygienických a společenských návyků, působí na vytváření a rozvíjení pracovních návyků, manuální zručnosti a pracovní aktivity. Pracovníci provádí dále volnočasové aktivity zaměřené na rozvíjení osobnosti, zájmů, znalostí a zabezpečování zájmové a kulturní činnosti. Odbornou způsobilost získají pracovníci absolvováním akreditovaného rekvalifikačního kurzu uvedených dále v §116, odstavce 5, zákona č. 108/ 2006Sb.

Nejde opomenout, že v azylových domech najdou uplatnění i sociální pedagogové. Pracovní činnost sociálního pedagoga má povahu výchovného působení ve volném čase, kdy může vytvářet nabídky hodnotných volnočasových aktivit. Dále se může uplatnit v poradenské činnosti na základě diagnostiky a sociální analýzy problému a životní situace ve které se vychovávaný nachází. Ve své funkci tak může spolupracovat s dalšími pedagogickými pracovníky, rodiči, sociálním pracovníky a s jinými odborníky. Mezi základní dovednosti sociálního pedagoga je dobrá výbava v oblasti sociální komunikace, diagnostiky prostředí e jedince, vedení dokumentace a využívání metod pedagogické prevence, dovednost řešit různé problémy a dovednosti v zájmových oblastech. (Kraus 2001, s. 35)

Cílem práce s klientkami azylových domů je posílení odpovědnosti za sebe a svůj život a podpora v osamostatnění se. V rámci spolupráce je důležité, aby co nejvíce zodpovědnosti byla ponechána na klientkách, pomoc a podpora by jim měla být poskytnuta v takové míře kterou potřebují a žádají. Zároveň je ale velmi důležité, aby pracovníci azylových domů jakýmkoliv způsobem nepodporovali rozvoj závislosti klientek na sociální službě a profesionální pomoci. (Matoušek, 2005, s. 329)

Azylové domy, jak už bylo zmiňováno se řídí zákonem o sociálních službách č. 108 / 2006 Sb., je tedy povinností dle tohoto zákona uzavírat s každou klientkou individuální plán. Jeho smyslem je motivace ke zlepšení sociálního fungování ve všech oblastech, na kterých se klientka s pracovníky při individuálním plánování domlouvá. (Navrátilová 2013, s. 429)

Pracovníci azylových domů využívají ke své práci různé metody práce s klienty. Důležité je zohlednit fyzické a psychické možnosti, ujasnit si jejich potřeby, přání a očekávání. Na základě těchto zjištění pak mohou volit osobní přístup ke každému klientovi.

4.2 Individuální plánování

Individuální plánování je jedním z nevýznamnějších nástrojů zajištění kvality poskytovaných služeb. Cílem je poskytovat sociální službu v co možná největším zájmu uživatele. Snažit se přizpůsobit jeho specifickým podmínkám, požadavkům, možnostem a schopnostem a jeho osobním cílům. Individuální plánování je děj, ve kterém uživatel služby a poskytovatel identifikují cíle, které budou ve spolupráci dosahovat. Společně hledají cíle práce, tak aby se jim podařilo změnit nepříznivou situaci, v které se uživatel ocitl. Na základě dohodnutého cíle pak společně naplánují postup, jak bude tohoto cíle dosaženo. Následně jsou cíle písemně zpracovány v individuální plán pro každého uživatele služby. (Hauke, 2011, s. 16)

Legislativní ukotvení individuálního plánování najdeme ve vyhlášce MPSV č. 505/2006 Sb. Tato vyhláška obsahuje celkem patnáct standardů, které musí být součástí každé sociální služby. Individuálnímu plánování se zabývá konkrétně standard č.5. Jeho obsahem je návod, jak lze s uživateli služby pracovat a docílit tak co nejefektivnější individuální služby. Poskytovatel má pro individuální plánování pro každého klienta určeného zaměstnance. O průběhu individuálního plánování předává poskytovatel informace zaměstnancům, tak aby byli informováni o poskytování sociální služby jednotlivým osobám (Sociální zabezpečení, 2019, s. 195)

4.2.1 Klíčový pracovník

Termín klíčový pracovník zákon o sociálních službách č.108/ 2006 Sb., ani tak prováděcí vyhláška č. 505/ 2006 Sb. neuvádějí. Slovo „klíčový pracovník“ označuje určitou důležitost pro daný úkol. Ve smyslu zákona by se tito pracovníci měli nazývat jako pracovníci pověřeni individuálním plánováním. V sociálních službách ve spojení s individuálním plánováním je tento termín již dlouhodobě používán. Zákon nám ani přímo neuvádí kdo by měl být klíčovým pracovníkem. Nejvíce klíčových pracovníků nalezneme mezi pracovníky v sociálních službách, kteří jsou v pravidelném kontaktu s uživateli a následně mezi sociálními pracovníky. (Horecký, 2001, s. 107)

Pro uživatele je tato osobnost často nejen partnerem pro naplánování služby a průběhu služby, ale také důvěrníkem. Klíčový pracovník je zaměstnanec poskytovatele sociální služby, který je na základě zákona o sociálních službách určen uživateli pro individuální plánování a pro hodnocení naplňování osobních cílů. (Vítová, 2011, s. 115)

Pracovník by měl umět vést kvalitní rozhovor a naslouchat klientovi. Klient by měl mít v něm důvěru a cítit, že se na něj může kdykoliv obrátit. Ke svému klientu by měl pracovník přistupovat jako k rovnocennému partnerovi, jednat s ním s úctou, důstojností, vytvářet mu bezpečné prostředí a ochranu. Nelze opomenout že při jednání s klientem musí pracovník dbát na ochranu lidských práv a svobod a řídit se etickým kodexem. (Hauke, 2011, s. 76)

Dobry klíčový pracovník by si měl u svých klientů všimnout vnitřních zdrojů, ze kterých klient může čerpat. Rozlišujeme je na vnitřní a vnější. Do vnitřních řadíme takové zdroje, s kterými klient disponuje. Jsou to vnitřní motivy např. k příbuzným, zájmu o hudbu, četbu, dbát o sebe. Vychází přímo z uživatele, jako oblast jeho motivace. Dále jsou to vnější zdroje, které má uživatel k dispozici z vnějšího okolí. Můžou to být různé aktivity v zařízení, vzdělávání. Pokud vnější zdroje jsou v souladu s vnitřními zdroji, tak je klient snadněji motivován, jeho cíle jsou snadněji definovatelné a jeho potřeby uspokojovány. (Merhautová, Mrazíková, 2011, s. 140)

Klíčovým pracovníkem by se měl stát pracovník, který je s uživatelem v denním kontaktu. Mohou to být sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách, vychovatelé, sociální pedagogové, terapeuti, a další pracovníci pracující v přímé péči. Pracovníci vybraní do pozice klíčového pracovníka musí být vybaveni schopnostmi a dovednostmi pro individuální plánování služby a jsou pro tuto činnost dále vzděláváni. (Vítová, 2011, s. 116)

4.3 Specifika plánování v azylových domech

Uživatelé azylových domů žijí velmi často pouze přítomností a nemyslí na svou budoucnost. Jejich pobyt v azylovém domě je časově omezen a tím pádem je i složitější v tom, jak co neefektivněji napomoci k dosažení jejich změny.

„Konečným cílem spolupráce s klientem bez domova je jeho úplné osamostatnění, odpovědnost za sebe a nezávislost. Proto poskytovatelé sociálních služeb musí být pozorní na to, aby jakýmkoli způsobem nepodporovali vznik a rozvoj závislosti klienta na profesionální pomoci.“ (Schwarzová, 2005, s. 329)

Aby pracovníci azylových domů dokázali naplnit výše jmenované cíle, naráží ve své práci na řadu specifík, s kterými se musí vyrovnat. Mezi nejčastější patří:

- potřeba a nutnost změny v životě uživatele,
- získání důvěry uživatele,
- nestálost uživatele ve svých rozhodnutích.

Uživatelé služeb azylových domů si své potřeby mnohdy neuvědomují, nejsou schopni je definovat nevidí je, nebo je nechtějí vidět. Pro si je ani ve svých individuálních plánech nenastavují jako své cíle, které by chtěli dosáhnout prostřednictvím sociálních služeb. Klíčoví pracovníci mají před sebou nelehký úkol, kdy musí pomoci uživatelům rozpoznat jejich potřeby a docílit toho, aby si je stanovili jako cíl v individuálním plánování. Změny v životě uživatelů, mohou vést k vyřešení nepříznivé sociální situace. Klíčoví pracovníci by měli umět velmi dobře klienty namotivovat tak, aby se rozhodli změnit svou situaci a ztotožnit se se změnami a ty následně realizovat. Uživatelé azylových domů velmi často žijí pouze přítomností. Rozhodují se na základě okamžitého prožitku a podléhají často názorům ze svého okolí. Své názory velmi rychle mění, nezvažují zisky a rizika svých rozhodnutí, nereflektují možné důsledky svých rozhodnutí. Aby mohli pracovníci se svými klienty pracovat, je důležité, aby si získali jejich důvěru. Uživatelé často vědí, nebo alespoň tuší, že něco v jejich životě není v pořádku, občas se stydí, a mluvit o svých problémech pro ně není příjemné. Pracovníci musí díky svým odborným znalostem a osobním kompetencím umět si získat důvěru klienta a potlačit v něm strach a nejistotu. Jejich hlavním úkolem je pomoci uživatelům dosáhnout cíle, ne však to udělat za ně. (Pištorová, 2011, s.159-163)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 REFLEXE VÝZKUMNÍKOVI ZKUŠENOSTI S TÉMATEM VÝZKUMU

V České republice žije spousta matek, které z různých důvodů nemohou žít se svými dětmi ve své vlastní domácnosti. Tyto ženy žijí nejčastěji v azylových domech pro matky s dětmi, které se jim snaží na přechodnou dobu zajistit bydlení, stravu, hygienu, ošacení. Pracovnice azylových domů jim mohou poskytnout základní sociální poradenství a snaží se je motivovat je k řešení své tíživé sociální situace, tak aby se ještě více neprohlubovalo jejich sociální vyloučení. Velkým přínosem azylových domů je, že pokud se pracovníkům podaří pomoci matkám překlenout jejich nepříznivou situaci, zlepší se tak situace v celé rodině. Jakýkoliv posun v řešení situace klientů, byť jen po malých krůčcích je velmi důležitý a pro pracovníky těchto zařízení je brán jako velký úspěch.

S fungováním azylových domů jsem se teoreticky seznámila při studiu na vysoké škole, do té doby jsem o těchto typech zařízeních měla jen velmi strohé informace. Veškeré mé informace byly, že azylové domy existují pro matky s dětmi. Osobní zkušenosti nabývám až nyní ve své profesní praxi. Prostředí, ve kterém se každodenně pohybuji je pro mě známé. Pracuji jako sociální pracovnice v azylovém domě pro matky, otce a celé rodiny. Nejčastější klientelou jsou zde matky s dětmi. Za dobu své profesní praxe jsem spolupracovala s desítkami matek. Azylový dům dokáže klientkám zajistit základní potřeby, jídlo a ošacení, mnohdy ve vyšším standardu, než na jaké byly zvyklé. Některým azylový dům vynahrazuje nefunkční rodinu, která jim v minulosti nedokázala pomoci. Během svého pobytu si s podporou pracovníků azylového domu vyřídí veškeré sociální dávky, které pak slouží k uhrazení nájmu a jejich dalších potřeb. Všechny klientky si dávají jako jeden z cílů do svých individuálních plánů cíl najít si finančně dostupné bydlení. Ale během pobytu se vše mění. Mezi hlavní body mé reflexe, které ve své praxi zaznamenávám, je to že klientky jsou vlastně svým způsobem se svou situací smířené. Svůj volný čas tráví ve společnosti ostatních klientek, nebo využívají nabídky různých programů, které se konají v azylovém domě. Jejich psychické a sociální potřeby jsou uspokojeny, a klesá tak potřeba řešit svou situaci. Pokud se jim nedaří si zajistit následné bydlení formou pronájmu, nebo přidělením obecního či sociálního bytu, setkávám se dost často s tím, že z této situaci viní hlavně stát, který jim nijak nepomáhá. To, že ony samy by měly hlavně aktivně řešit svou situaci, mnohdy neberou v potaz. Pokud se jim nedaří řešit svou situaci, dle mého názoru počítají s tím, že se mohou do azylového domu vrátit kdykoliv zpět. Některé jsou velmi schopné, mají předpoklady, aby svou situaci dokázaly řešit, ale bohužel ji neřeší. Vzniká nám takzvaná azylová turistika, kdy

ženy se svými dětmi, než aby řešily svou situaci cestují po azylových domech po celé republice. Rozvíjí se u nich závislost na sociální službě a klesá potřeba si hledat jiné dostupné bydlení. Musím, ale i uvést opačnou zkušenost. Klientky, které v minulosti pracovaly, mají pracovní návyky, mají vzdělání, snaží se na své situaci pracovat. V určité časové době si dokáží najít zaměstnání, a naspořit si peníze na případné kauce na pronájem bytu. Některé mají štěstí a svou pílí a pracovitostí dokáží svou situaci změnit a začít opravdu nový život. Bohužel, ale je jich jen hrstka. Dle mého názoru, klientky by měly aktivně řešit svou situaci, myslet na budoucnost, a ne žít jen takzvaný kočovný život. Tyto situace se velmi často opakují, a setkávám se tak ve své praxi již s dospělými, kteří jako děti vyrůstali se svými rodiči v azylových domech. Jejich rodiče jim ukázali určitý způsob života a jejich děti jej přebírali. V poslední době zaznamenávám že v azylovém domě hledá útočiště čím dál tím více žen, kterou jsou těsně za hranicí plnoletosti. Ženy jsou už matkami, nebo těsně před porodem. Mnohdy neznají ani otce svých dětí, jelikož se jednalo o náhodnou známost. Uvádí sice určité vazby na rodiny, ale ty jim díky svým problémům nebo lhostejnosti nedokáží pomoci. Z dětství si neodnesly žádné vzory. Jejich rodiče byli alkoholici, uživatelé drog, nebo mají více dětí a ty plnoleté už nechali žít vlastní život. Tyto matky jsou bezradné. Nedokáží si zařídit potřebné záležitosti na úradech, ovládat běžné domácí činnosti jako je vaření, praní a péče o dítě. Ve svém věku, kdy řeší existenční problémy, jejich vrstevníci mnohdy ještě studují a připravují se na budoucí život. Klientky během svého pobytu nedokáží na své situaci zapracovat tak, aby se osamostatnily. Jejich plány jsou omezené, většinou jen na dobu pobytu v azylovém domě. Doby kdy ubytování vyhledávaly hlavně ženy, které byly oběťmi domácího násilí jsou minulostí. Těchto žen je v porovnání s ženami, které jsou finančně zadlužené o hodně méně. Za svou praxi jsem se ještě nesetkala s klientkou, která by neměla dluhy. Bohužel díky nezaměstnanosti a mateřství je neřeší. Svůj podíl na tom má i vzdělání, většina matek má základní vzdělání, tudíž finanční gramotnost je pro ně velkou neznámou. Peníze obdrží a ihned utratí. Hlavním pomocníkem v řešení nepříznivé situace klientek je individuální plán. Ten by jim měl postupnými kroky pomoci řešit jejich problémy, tak aby ubývaly, nepřibývaly a motivoval je v další řešení. Ty, které již absolvovaly pobyt v azylovém domě znají princip individuálního plánování, ale nevnímají jej jako motivaci k řešení své situace což je velká škoda. Vnímají ho jen jakousi povinnost, kterou musí plnit, aby mohly v azylovém domě bydlet. Téma své práce jsem vybrala na základě své profesní praxe. Jelikož sama vnímám, že pokud se klientkám v azylovém domě líbí, není to dobře. Nedochází tak k jejich osamostatnění a ztrácí tak

motivaci řešit svou situaci. Nejvhodnější technikou sběru dat, která by přiblížila zkušenosti klientek s řešením jejich životní situace se nám jevil polostrukturovaný rozhovor. Na základě této analýzy rozhovorů jsem chtěla interpretovat zkušenosti klientek, které jsou uživatelkami azylových domů se svými dětmi. Zajímá mě jejich pohled na to, jak ony samy uvažují o své situaci, jak ji vnímají a jestli přemýšlí nad tím, jak ji chtějí řešit. Zda myslí na to, jak by chtěli v budoucnu žít, vychovávat své děti.

6 METODY A TECHNIKY VÝZKUMU

V první části jsme se zabývali hlavně teoretickými východisky k danému tématu. Při jejím tvoření jsme pociťovali nedostatek literatury, která se věnuje přímo pobytům matek v azylových domech. Zdroje literatury jsme se snažili vyhledávat pomocí klíčových slov a hesel souvisejících s daným tématem. Podkladem při zpracování teoretické části byly odborné knihy a odborné časopisy vztahující se k dané problematice. Na základě prostudované literatury byl vytvořen text vztahující se k problematice klientek žijících v azylových domech.

6.1 Metodika rešerše

K získání článků a knih na dané téma si nechala autorka vypracovat rešerši literatury v rámci služeb knihovního systému univerzity. V zakázce byly stanovené kritéria na období maximálně deseti let od publikování. Zdroje, které byly nalezeny jsou nejčastěji od tuzemských autorů, kteří se zabývají sociální pedagogikou, sociální psychologií, a sociální prací. Z celkového počtu 150 literárních zdrojů bylo z hlediska jejich relevance vzhledem k tématu bylo využito pouze 5.

Knihou *Sociální pedagogika jako životná pomoc* jejímž autorem je doc. PhDr. Zlatica Bakošová, CSc. Knihou se věnuje teoretickým východiskům sociální pedagogiky s náhledem do historie. Dále dává pohled na sociální pedagogiku jako na životní pomoc při řešení rodinných problémů, se zaměřuje na uplatnění sociální pedagogiky ve školství, náhradní rodinné výchově a při uplatnění některých sociálních a sociopatologických problémů. Knihu uzavírá kapitola, která dává přibližuje profesní možnosti sociálního pedagoga.

V pořadí druhá kniha, která byla použita při psaní práce je *Bezdomovectvo jako sprievodný negatívny jav našej spoločnosti*. Její autorka doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph. D spolu s ostatními autory popisuje v knize problematiku bezdomovectví ve vybraných zemích, resocializaci lidí bez domova a sociální služby, které se zabývají sociální prací s lidmi bez domova. Kniha je obohacena o výzkumy, které souvisí s lidmi bez domova

Knihou autorů Marek Jakub, Aleš Strnad a Lucie Hotovcová pod názvem *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních a sociálních služeb* zkoumá bezdomovectví jednotlivců v České republice. Popisuje bezdomovectví, příčiny a specifika. Dále v knize najdeme souhrn různých patologických jevů, které s bezdomovectvím souvisí. V knize též nalezneme

kapitoly o práci s bezdomovci a různé kazuistiky, která dávají pohled na práci s touto cílovou skupinou.

Autor knižních publikací o sociální práci doc. PhDr. Oldřich Matoušek spolu s ostatními autorkami Pavlou Kodymovou a Janou Koláčkovou sepsali knihu *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. V knize můžeme nalézt základní informace o nejrůznějších cílových skupinách klientů a práce s nimi. V jednotlivých kapitolách jsou zahrnuty rodiny, děti, nezaměstnaní, duševně nemocní, lidé bez domova. Kniha je doplněna různými případovými studii.

Poslední kniha, která byla využita v rámci rešerše je kniha autora Blahoslava Krause a kolektivu autorů *Člověk – prostředí – výchova*. Kniha nastiňuje aktuální otázky ze sociální pedagogiky. V různých kapitolách se autoři věnují ochranou člověka před negativními vlivy prostředí a společnosti. Dále zde najdeme možnosti, jak jedince naučit zvládat problémy a orientovat se v nejednoznačných životních situacích. Jednotlivé kapitoly se zabývají výchovou v rodině, v různých zařízeních a výchovou ve volném čase.

Ostatní zdroje literatury si autorka sama vyhledala pomocí doporučené literatury v rámci studia u jednotlivých předmětů, nebo na základě doporučení vyučujících. Z časopisů to pak byly nejvíce články z časopisu *Sociální práce*, které měla autorka k dispozici v rámci své profese. Další zdroje byly čerpány v rámci vlastních literárních a internetových zdrojů. Odkazy na literární zdroje, které se zabírají výzkumnými metodami a technikami doporučila autorce vedoucí práce. Údaje o provedení rešerše, jsou uvedeny na následující straně v tabulce.

Téma rešerše	Přístup klientek azylového domu k řešení své životní situace
Primární hesla pro rešerši	<ul style="list-style-type: none"> - azylový dům (shelter) - sociální vyloučení (social exclusion) - životní situace (life situations) - bezdomovectví (homeless) - matky samoživitelky (single mothers)
Vyhledávání bylo realizováno	Prostřednictvím rešeršní služby UTB
Období provedení rešerše	12.10.2019
Při rešerši byla zadána tato výběrová kritéria:	Recenzované knižní zdroje, klíčová slova obsažena v abstraktu
Rešerši vyhotovil	Pověřený pracovník knihovny UTB

Tabulka č. 1 Rešerše

6.2 Metodika výzkumné části

Výzkumnému šetření předcházela přípravná fáze, která zahrnovala studium odborné literatury a vlastní profesní praxe autorky. V rozhodování o metodách výzkumu nám pomohli tři klíčové body, a to rozhodnutí o výzkumném souboru výběr techniky sběru dat a zajištění vstupu do terénu. Při následné úvaze o volbě výzkumu jsme jednoznačně zvolili výzkum kvalitativní, na základě toho, že budeme pracovat s nízkým počtem participantek a zároveň jsme chtěli porozumět jejich žité zkušenosti. Věděli jsme, že výzkum bude v jejich v přirozeném prostředí, tím pádem můžeme popsat různé detaily jejich každodenní reality, jejich chápání, chování a význam v sociálním kontextu s důrazem na čas a proces. Naším úkolem bylo zjistit, jak samy participantky rozumějí sociálním situacím, a které důvody je vedly k určitým jednáním. Vzhledem k tomu, že chceme porozumět žité zkušenosti klientek jsme zvolily interpretativní fenomenologickou analýzu. (dále jen IPA)

V rámci této analýzy nám bude umožněno detailně prozkoumat, jaké má daná zkušenost význam pro participantky a tím nám umožní porozumět určité události – fenoménu.

Fenomenologie se zde projevuje v individuálním hledání zkušenosti člověka, prozkoumáváním, jakým způsobem je svět zažíván konkrétními lidmi v konkrétním čase. Cílem je tedy porozumění participantovi žité zkušenosti. Participantky se snaží porozumět své zkušenosti s daným fenoménem a my se budeme snažit porozumět tomu, jak participantky dospěly ke svému porozumění. V IPA je nejčastější metodou polostrukturovaný rozhovor, při němž vzniká dostatek prostoru, aby se participantky rozpovídaly o daném problému. V reálném čase se budeme snažit sledovat jejich postoje k tématu, přemýšlet o nich a poté je interpretovat tak jak je vnímáme my sami, Výsledky, které nám vzejdou z analýzy IPA jsou dočasné a prozatímní, což činí analýzu subjektivní.

Fenomenologický přístup volíme tehdy, pokud chceme prozkoumat žité zkušenosti participantů a porozumět jim, tehdy kdy jev není dostatečně prozkoumán.

Osborne a Smith (in Smith, 2008 s. 53) popisují jasně a stručně výzkumný proces následovně: *“Participant se snaží porozumět svému světu, výzkumník se snaží interpretovat porozumění světa participanty“*.

6.3 Vymezení výzkumného cíle a výzkumných otázek

Hlavním cílem předkládané práce je porozumět tomu, jak klientky azylového domu přistupují k řešení své životní situace.

Jádrem každého výzkumu jsou výzkumné otázky. Pomáhají zaostřit výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíli a ukázal tak cestu jakým způsobem výzkum vést. Velmi často je volena jedna základní obecná otázka a několik dalších specifických, které jsou přesněji zaostřeny. (Šedřová, 2007, s. 70)

Při použití IPA se ptáme jak určitý jedinec či skupina vnímají či prožívají určitou situaci s níž jsou konfrontováni a jakým způsobem této situaci přisuzují smysl. Správná formulace výzkumných otázek nám může prozradit něco o tom, jak je člověk zapojen do světa, jaký k němu má vztah a jak mu rozumí. V IPA je tedy výzkumná otázka zaměřená primárně fenomenologicky, což znamená na porozumění individuální zkušenosti a jejímu významu. (Koutná Kostínková a Čermák 2013, s. 12)

Na základě našich poznatků, kterým jsme se věnovali v teoretické části této práce jsme stanovili následující výzkumné otázky:

- 1. Jakou mají klientky zkušenost s řešením své životní situace před příchodem do azylového domu?**

Jedná se o porozumění žité zkušenosti klientek při řešení jejich nepříznivé sociální situace, před tím, než se nastěhovali do azylového domu. Zajímá nás, jestli požádaly o pomoc své rodiny a přátele. Součástí zjišťování této skutečnosti byly i důvody, které je vedly do azylového domu.

2. Jakou mají klientky zkušenost s individuálním plánováním v řešení své nepříznivé sociální situace.

Tato otázka byla zvolena na základě teoretické části práce. Individuální plánování je metoda, která by měla klientky motivovat dál v řešení jejich situace. Zajímalo nás, jak individuální plánování klientky vnímají.

3. Jak klientky vnímají svou situaci?

Tato otázka by nám měla pomoci najít odpověď na to, jak klientky řeší svou situaci, jak se momentálně cítí a čeho by v budoucnu chtěli dosáhnout.

6.4 Technika sběru dat

Koutná Kostínková a Čermák (2013, s.15) uvádí jako nejvíce používanou techniku sběru dat polostrukturovaný rozhovor. Participant může volně mluvit o tématu, rozvíjet své myšlenky a reflektovat tak svůj postoj. Výzkumník během rozhovoru může sledovat co se v rozhovoru vynořuje, co je významné pro participanta zároveň jej usměrňovat tak, aby se neodchyloval od tématu.

Sběr dat probíhal v průběhu měsíce prosince, ledna a února. Participantky byly dopředu seznámeny s tématem rozhovoru a jeho účelem. Výzkumná data jsme sbírali od pěti klientek azylového domu pro matky s dětmi, které využívají tuto službu minimálně tři měsíce. Se všemi participantkami byl veden polostrukturovaný rozhovor, ke kterému daly na začátku rozhovoru svůj souhlas. Participantkám byla dána možnost, aby si zvolily místo a čas setkání. Všechny si zvolily setkání na jejich bytové jednotce v azylovém domě. Při rozhovorech jsme se snažili klást otázky srozumitelně, případně je zopakovat, tak aby nebyly návodem, jak odpovídat, ale dávaly prostor participantkám se více rozprávět. V některých případech se nám to velmi dobře podařilo, ale byly i takové situace kdy jsme získali jen velmi strohé odpovědi a museli jsme se doptávat. Rozhovory byly zaznamenány na diktafon, poté byla provedena transkripce do programu Word, tak aby bylo možné provést kódování každého rozhovoru. Při realizaci rozhovoru bylo nutné u některých participantek klást více doplňujících otázek.

Ty byly rozděleny do čtyř hlavních okruhů:

- situace před nástupem do azylového domu,
- současná situace,
- zkušenost s individuálním plánováním,
- obecné informace.

Otázky byly sestaveny tak, aby nám daly prostor pro témata, které by nám mohly přispět k hloubkovému poznání zkoumaného fenoménu. Přestože je výzkum zaměřen na přístup klientek k řešení jejich životní situace, rozhovor obsahuje i otázky, které umožňují participantkám reflektovat a sdílet své zkušenosti na pobyt v azylovém domě. V příloze č. I uvádíme ukázkou základních otázek rozhovoru. Doplnující otázky a jejich formulace se odvíjely od toho, jak se komunikace vyvíjela. Cenným přínosem byly momenty, kdy se v rozhovoru objevily témata, o kterých jsem v přípravě rozhovoru nepřemýšlel, jelikož mně ani nenapadla. Další témata byla pro nás důležitá, tak že nám přispěly k porozumění zkoumaného problému vnímaného z pohledu participantek. Během rozhovoru byla participantkám ponechána volnost k vyjádření svého názoru. Pokud nebyla otázka srozumitelná, nebo pro ujištění pochopení otázky bylo použito opakování, případně dovysvětlení. Některé odpovědi bylo nutné částečně korigovat, tak aby nedocházelo k odbíhání od tématu. V závěru rozhovoru byl dán participantkám prostor k pro případné otázky, nebo k doplnění a vyjádření k tématu. Po skončení následovalo rozloučení, poděkování a přání do budoucna.

6.5 Výzkumný soubor a jeho charakteristika

Pro účel této práce jsme zvolila metodu záměrného výběru participantek. IPA pracuje s nízkým počtem participantů, tak aby byla možná detailní analýza zkušenosti. Při výběru je důležité, aby participanti dobře znali dané téma, které nás zajímá a měli s ním osobní zkušenost. (Koutná Kostínková a Čermák, 2013, s. 13)

Celkem bylo osloveno sedm žen, s výzkumem souhlasilo pět participantek. Do výzkumného souboru jsme zařadily pět žen, matek žijících v azylovém domě nejméně tři měsíce. Věkové rozpětí participantek je 28–47 let. Konkrétní věková hranice nebyla předem stanovena. Mezi participantkami byla občasná uživatelka drog, oběť domácího násilí, matka a její dcera, které jsou uživatelkami stejného azylového domu a oběť domácího násilí a zároveň počínající turistka azylových domů. Všechny participantky mají sourozence a minimálně jednoho rodiče. Podrobnější charakteristika participantek je uvedena v Tabulce č. 2 – Základní údaje

o participantkách. Každý údaj uvedený v tabulce má své opodstatnění vzhledem k porozumění životní situace participantek. Z tabulky je patrný věk participantek, vzdělání, zaměstnání počet dětí a počet pobytů v azylovém domě, který souvisí s řešením jejich životní situace. Dle počtu pobytů a vztahu k zaměstnání můžeme předpokládat, jak se jim daří řešit jejich nepříznivou sociální situaci spojenou se ztrátou bydlení řešit.

participantka	věk	počet dětí v péči	počet pobytů v AD	vzdělání	zaměstnání
Alena	28	1	druhý	středoškolské bez maturity	Rodičovská dovolená
Beáta	29	2	první	základní	ano
Carla	42	1	třetí	základní	ne
Dana	47	2	druhý	vyučená	ne
Eva	28	1	třetí	základní	ne

Tabulka č. 2 Základní údaje o participantkách

Alena

Paní Alena je velmi komunikativní a energická žena. Se svou účastí ve výzkumu ihned souhlasila. Do azylového domu se přistěhovala ihned po propuštění z porodnice se svým synem. Celkem má čtyři děti, z toho první tři má její matka v pěstounské péči. Paní je občasnou uživatelkou drog, svoji drogovou minulost nepopírá. Její přítel a otec dítěte je ve výkonu trestu, paní je s ním v písemném styku. Po jeho návratu plánuje společné soužití. Se svou rodinou se nepravidelně stýká. V minulosti měla velmi dobré rodinné zázemí, rodina jí dlouho pomáhala řešit její problémy, ale teď je vše na mrtvém bodě. Paní se cítí momentálně velmi osamělá. Vnímá, že rodinu zklamala. Rodině se nelíbí že si pořídila další dítě bez stálého bydlení a neřeší svou drogovou závislost. Paní se spoléhá spíše na pomoc OSPOD a azylového domu.

Beáta

Paní Beáta je mírně plachá žena. Po krátkém váhání souhlasila s účastí ve výzkumu. Paní odešla po dlouholetém týraní spíše psychického rázu od manžela. Ve spolupráci s OSPOD

si vyhledala azylový dům v jiném městě, tak aby ji manžel nemohl kontaktovat. Momentálně je v rozvodovém řízení. Se svou rodinou hlavně s rodiči je ve styku. Dle jejich slov jsou rodiče rádi, že konečně našla sílu od manžela po mnohaletém týrání odejít. I když má paní pouze základní vzdělání, dokáže si vždy najít vhodné zaměstnání. Paní pracuje, spoří si na kauci na pronájem bytu. Se svými syny má velmi pěkný vztah. V azylovém domě je poprvé, a snaží se na své situaci intenzivně pracovat. Chce zapracovat na své situaci a osamostatnit se.

Carla

Paní Carla je velmi komunikativní žena. S účastí ve výzkumu bez váhání souhlasila. Paní je rozvedená, má další dvě děti, které jsou v péči bývalého manžela. Dceru, s kterou žije v azylovém domě má s jiným mužem. Od něj odešla kvůli domácímu násilí a ublížení zdraví. Paní je ve styku se svou matkou, sestrou, otec nežije s bratrem se nestýká. Paní je nezaměstnaná, dcera chodí do mateřské školy. Dcera má zdravotní potíže s atopickým ekzémem, paní má astma. Svě a dceři zdravotní omezení vnímá jako problém, kvůli kterému se jí nedaří najít práci. Je smířená se svou situací, spoléhá se na to, že pokud se její situace nezmění, půjde do dalšího azylového domu. Konkrétní představy o budoucnosti má, ale spíše očekává pomoc od druhých.

Dana

Paní Dana je tichá klidná žena. S účastí ve výzkumu po krátkém zaváhání souhlasila. Paní je vdaná, její manžel žije na ubytovně. Manželé se nepravidelně stýkají. Společně mají celkem čtyři děti. Paní je v azylovém domě se svými dvěma syny, ve vedlejším pokoji bydlí její zletilá dcera se synem. Obě jsou na sebe velmi citově vázané. Jedna bez druhé nechtějí ani v budoucnu žít. Nejstarší syn je zletilý a má svůj život. Do azylového domu se dostala s dětmi poté, co majitel údajně prodal byt, ve kterém byli celá rodina v pronájmu. Neměli peníze na kauci tak se jako rodina s manželem rozdělili. Kvůli stěhování paní přišla o práci, do té doby vždy pracovala. Momentálně je v evidenci uchazečů o zaměstnání a dokončuje rekvalifikační kurz. Stýká se pouze svou matkou, která žije v domově pro seniory, s bratrem se nestýká. V azylovém domě je po druhé, po ukončení rekvalifikačního kurzu by si chtěla najít vhodné zaměstnání, tak aby mohla šetřit na kauci na pronájem bytu.

Eva

Paní Eva je velmi plachá tiše mluvící žena. S účastí ve výzkumu souhlasila, když viděla že se účastní i její matka. Eva je velmi citově fixovaná na svou matku. Paní je v azylovém domě

po třetí. Žije zde se svým synem, kterého má z krátkodobého vztahu, s otcem dítěte se nestýká. Paní nejvíce trápí, že její čtyřletý syn skoro vůbec nemluví, dochází s ním na logopedii. Má obavy, že se nebude moci zařadit do běžné mateřské školy. Dokud se jeho řeč nezlepší nemá ani zájem svou situaci nějak řešit. V případě potřeby se obrací s veškerými problémy na svou matku, která bydlí ve vedlejším pokoji. Paní nemá konkrétní představy o budoucnosti, prioritou je pro ni syn a jeho řeč. Pokud bude v budoucnu řešit následné bydlení, počítá s tím, že bude bydlet s matkou na kterou má velmi silnou citovou vazbu. Rozhovor s Evou byl nejtěžší ze všech, paní odpovídala velmi stručně a bylo velmi těžké ji rozpovídat.

6.6 Etika a limity výzkumného šetření

Součástí každé výzkumné práce je dodržování etických zásad v průběhu celého výzkumu. Miovský (2006, s. 279) uvádí jako jeden z podstatných a důležitých etických aspektů důvěryhodnost výzkumníka. Jde o to, aby výzkumník získal respekt a důvěru u participantů, od které se pak odvíjí celková kvalita kontaktu. Nejde tak ani o snahu o zvýšení motivace k výzkumu, ale spíše o motivaci participantů k poskytování přesných informací. Důležitost zachování etických zásad jsem vnímala významněji i vzhledem k tomu, že participantky v rozhovorech sdílely některé citlivé informace z jejich soukromého života.

Před zahájením každého rozhovoru jsme seznámili participantky tím, že náš rozhovor bude anonymní, bude nahráván, následně přepsán a bude použit výhradně jen pro potřeby naší diplomové práce. Tato informace byla nahrána na diktafon a participantky vyjádřily svůj souhlas. V zájmu ochrany participantek jim byla zachována anonymita. Jména participantek byla změněna a není také přesně uvedeno v kterém azylové domě klientky pobývají. Na případné dotazy týkající se výzkumu jsme dali participantkám prostor před začátkem i na konci rozhovoru. Během rozhovoru jsme se snažili navázat příjemnou atmosféru, s tím že upřímná a pravdivá odpověď je vítána a je možné odmítnout na odpověď na otázky, které jsou vnímány citlivě nebo nepříjemně.

Jako další velmi důležité obecné pravidlo, které zmiňuje Miovský (2006, s. 280) je takzvaná empatická neutralita. Znamená to, že výzkumník by se měl snažit vůči participantům snažit projevit zájem, ale k zjištěným skutečnostem být neutrální. Výzkumník tak nesmí své role zneužít, a musí být nezávislým účastníkem výzkumného šetření. V rámci všech rozhovorů jsme se snažili veškeré informace přijímat, případně se na nejasnosti doptávat. Snažili jsme

se být během rozhovoru empatické získané informace dopředu nehodnotit, tak abychom získala validní výzkumná data.

Při zpracování práce jsme si vědomi limitů, které mohly určitým způsobem získaná data, jejich analýzu a interpretaci ovlivnit. V první řadě jsou to limity ze strany metodiky a ty vidím v polostrukturovaném rozhovoru, který nemá danou přesnou strukturu, tudíž byla občas ze stran participantek snaha odbíhat od tématu. Dále zde vidíme limity ve vzorku participantek a zvolené metodě výzkumu, která neumožňuje výsledky zobecnit. Znamená to, že v případě většího počtu participantek by mohly být výsledky výzkumu zcela odlišné. Výzkumné šetření a získaná data mohly být také ovlivněny náladou, únavou nebo citovým rozpoložením participantek, ale také námi jako výzkumníky. Mezi další limity je třeba uvést porozumění obsahu a snížení pozornosti během rozhovoru. Jeden ze zásadních limitů, který jsme zaznamenali u rozhovorů byla nervozita ze strany participantek. V momentě, kdy bylo zapnuto nahrávací zařízení, přepadla klientky počáteční nervozita, která později pomalu odpadla. Po ukončení nahrávání všechny participantky prezentovaly úlevu a byly mnohem více hovornější. Ve své práci uvádíme názory a zkušenosti participantek, tak jak nám byly v rozhovorech sděleny. Informace, které nám participantky sdělily, nebyly dále ověřovány.

6.7 Proces analýzy dat

Koutná Kostínková a Čermák (2013, s.16–17) uvádí, že proces analýzy dat v IPA začíná vždy u prvního rozhovoru. Cílem analýzy je zformulovat témata, které z našeho pohledu zachycují podstatné rysy zkoumaného fenoménu. Analýza je pak dále prováděna, podle strukturovaného postupu, který obsahuje několik na sebe navazujících kroků.

Všechny rozhovory přepisovala autorka sama i když to bylo velmi časově náročné, tak jsme již při přepisu vnímali různá specifika a podobnosti jednotlivých případů. Rozhovory byli vytištěny s širokými oboustrannými okraji, které byly následně využity na prvotní poznámky.

První fáze analýzy spočívala v opakovaném čtení doslovných prepisů rozhovorů. Zároveň bylo znovu využíváno i opakovaného poslechu audiozáznamu. Participantky nám tak díky svému hlasu přispěly k opětovnému vybavení si emocí během rozhovoru, uvědomění si důrazů na určitá slova. Opakované čtení a poslech nám pomohli se vrátit zpět do rozhovoru a, oživit si situaci najít tak detaily, které při prvotní zkušenosti zůstaly opomenuty. Během poslechu jsem si zpětně uvědomovali mimiku, postoj, a gestikulaci během rozhovoru, která mnohdy vypoví více než slova.

V dalším kroku analýzy dat bylo psaní různých komentářů a poznámek na pravou stranu každého rozhovoru. Poznámky bylo nutné opakovaně pročítat, případně doplnit. Zajímavé pasáže byly podtrženy. Následně jsme s těmito poznámkami pracovali tak, že jsme si je zpětně pročítali a kontrolovali jejich souvislost s textem. Dále jsme se soustředili na své poznámky a zkoušeli hledat vynořující se témata. Viz. příloha č. II.

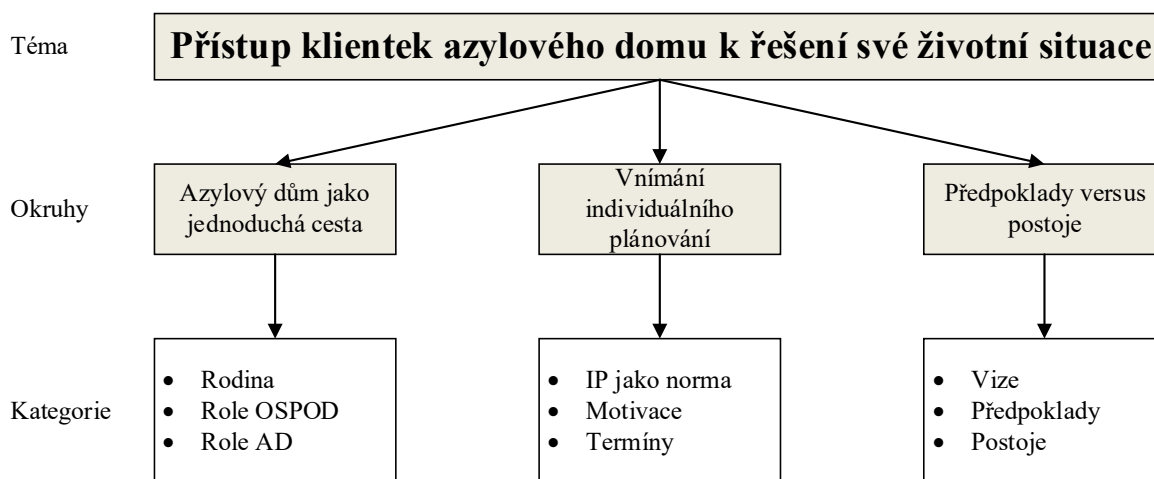
Na levou stranu jsme si zaznamenávali vynořující se témata. Poté jsme si je vypsali na zvláštní list papíru a zkoušeli jsme se pustit do jejich vzájemného propojení, způsobu, jak se k sobě vztahují. Sepsali jsme témata tak, jak se objevovala postupně v textu s tím, že jsme si zaznamenali číslo strany a číslo řádku, kde se souvislost s daným tématem vyskytovala. Snažili jsem se témata třídit tak, aby se vždy vztahovaly k výzkumným otázkám. Pokud se témata nevztahovala k výzkumu, vyloučili jsem je. Viz. příloha č. IV. Výsledkem tohoto procesu byl seznam nadřazených témat s podtématy. Tento postup jsme opakovali u každého rozhovoru zvlášť. Jednotlivé seznamy témat jsme porovnali se všemi výpověďmi a vznikl nám tak definitivní seznam tematických okruhů a kategorií. Záměrem bylo označit témata, která v rámci jednotlivých analýz vystupují jako nejsilnější a mají souvislost se zkušeností u všech participantek.

V předposlední fázi jsem se snažili nalézt společné vzorce napříč všemi případy. Vypsali jsme si jednotlivá témata a zkoumali jsme, zda se opakují a vyskytují se u všech participantek. Zjistili jsme, že v rámci propojení se všemi případy existují stejné souvislosti. Vytvořili jsme si definitivní seznam všech tematických okruhů a kategorií. Některá témata se vzájemně prolínají a doplňují, je tedy možné je přiřadit k více kategoriím. Současně se také ukázalo, že některé kategorie mohou být nazvané stejně jako subkategorie. Jednotlivé subkategorie jsme pro přehlednost zvýraznili tučně přímo v textu.

7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkumné šetření na základě analýzy dat, které vzešly z přístupu interpretativní fenomenologické analýzy odhalilo tři hlavní tematické okruhy. Vzhledem k obsahu sdělení nejvýstižněji zachycují zkoumanou problematiku. Tematické okruhy jsme volili tak, aby nám získaný materiál pomohl odpovědět na výzkumné otázky. Ke každému tematickému okruhu jsme si následně přiřadili jednotlivé odpovědi všech participantek. Viz. příloha č. III. Následně jsme každý okruh rozdělili na tři kategorie, které je blíže specifikují. Na subkategorie upozorňujeme tučným zvýrazněním v textu v rámci každé kategorie. Pro přehlednost jednotlivých tematických okruhů a kategorií je uvádíme v Tabulce č.3 – Schéma okruhů a kategorií.

V následujících podkapitolách uvádíme zjištění k jednotlivým okruhům a kategoriím, ke kterým jsme dokládali doslovné citace participantek, tak abychom je na základě svých postřehů dokázali srozumitelně interpretovat. Nepodstatné a nesouvisející části výpovědí participantek byly vynechány a nahrazeny tečkami. Snahou bylo vytvořit přehledné zpracování výsledků analýzy dat.

Tabulka č. 3: Schéma okruhů a kategorií.

7.1 Azylový dům jako jednoduchá cesta

První okruh je zaměřen na situaci před nástupem participantek do azylového domu. Jakou cestu řešení volili před tím, než se dostaly do azylového domu. Pozornost je věnována také jejich rodinám a vzájemným vztahům. Výpovědi týkající se rodiny se vyskytovaly u všech informantek. Vztahovaly se ke špatným sourozeneckým vztahům a vzpomínek na své

dětství. Tematický okruh uzavírá role Orgánu sociálně – právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a azylového domu. Azylový dům je pro mnohé klientky jedinou volbou, před tím, než se ocitnou se svými dětmi na ulici. Pobyt v azylovém domě vnímají jako velmi jednoduché řešení své nepříznivé sociální situace. V představovaném tematickém okruhu jsou rozlišeny následující kategorie:

- rodina,
- role OSPOD,
- role azylového domu. (dále jen AD)

7.1.1 Rodina

Rodina je pro všechny významnou součástí života. Tato kategorie je pro nás velmi důležitá. Všechny participanty pochází z úplné rodiny. Během dětství se jejich rodiče buď rozvedli, nebo jeden zemřel. Taktéž všechny mají sourozence. Ze svých rodin si do života odnesly určité vzorce chování. Během rozhovoru byly dotazovány na dětství, kdy jsme hledali souvislost s tím, jestli jejich dětství ovlivnilo dospělost. Kromě jedné všechny vzpomínaly na dětství jako na klidnou část jejich života. O to víc nás zajímala jejich zkušenost s řešením své životní situace v rámci rodiny.

Na své dětství vzpomínají tři participantky vcelku kladně. Beáta stručně popisuje: „*Dětství jsme měli pěkné. Takové to klasický, hezký. Ne jak teď*“.

Dana vzpomíná hlavně na svého přísného otce. „*Já jsem byla hodná. ... Ale můj otec byl přísný. Ale tatínek byl takový přísný a mám z něho respekt i teď, když není mezi námi. Jak jsem se podívala na kluky už bylo zle. A on se vždycky podíval, a já už věděla co mám dělat.*“

Její dcera Eva má své **vzpomínky** s dětstvím spojené s onemocněním kyčlí, ale zdůrazňuje že měli jako rodina stále bydlení. „*Vzpomínám ráda. Jo, já jsem měla nemocné kyčle, tak to bylo takový...No nemocná, furt něco bylo, ale byli jsme na jednom místě. To vím.*“

Alena si vybavuje své dětství kdy vyrůstala na dvoře rodinného domku, nejvíce si vybavuje svého dědu a babičku, s kterými trávila nejvíce času. „*Každá sobota se séklo, pak jsme jezdili na fotbal. Takže já jsem byla spíš s dědou. S mamkou jsme neměly vztah takový matka – dcera, nebo jakože bývají kamarádky.*“ Otec s nimi sice žil, ale nebýval často doma a hodně pracoval.

Rozporuplné **vzpomínky** na své dětství má Carla. Když jí byly čtyři roky rodiče se jí rozvedli, ale na to si nepamatuje. Její matka si vzala dalšího muže, který ji zřejmě týral a ona sama má na své dětství špatnou zkušenost, ale odmítá jakoukoliv odbornou pomoc. „*Když*

maminka si vzala dalšího člověka, kterej mě osobně velmi ublížil, nebudu povídat jak, ale ublížil, takže ten člověk už nežije, ale to trápení mám stále v sobě, Někde hluboko zahrabaný, ale je to tak.“

Pro některé může být vlastní rodina inspirací, a s rodinou má velmi dobré **vztahy**. Rodiče, sourozenci, s kterými jsme byli v dětství neodlučitelní se najednou odcizí. Vztahy jsou na bodě mrazu, anebo kvůli různým konfliktům se rozpadly.

Beáta bez váhání odpovídá, že se s rodiči stýká a když potřebuje s něčím pomoci, vždy jí dokážou vyjít vstříc.“ *Když jim řeknu, tak pomůžou. Snažíjou se mi pomoci, tak jako...*“ Sourozence má celkem tři, každý bydlí někde jinde, ale udržují spolu nepravidelný styk. *„Není to tak pravidelné, ale když se uvidíme, tak se pozdravíme, popovídáme si, ale že by jsme se nějak scházeli, tak to ne.“*

Dana má pouze matku, která žije v penzionu pro seniory, kterou občas navštěvuje. Na otázku ohledně sourozenců odpovídá velmi stručně: *„S bratrem se nestýkám.“*

Její dcera Eva je vlastně dennodenně ve styku se svou matkou, jelikož je ubytována na vedlejším pokoji i s jejími bratry. *„Maminka je tady, to víte. Sourozenci jsou taky tady. A ještě mám jednoho většího bráchu. Taťka je v Olomouci.“*

Komplikované **vztahy** se svou rodinou popisuje Carla. Stýká se jen se svou matkou a s jednou ze svých sester. **Vztahy** v jejich rodině jsou velmi komplikované. *„Ano, s částí rodiny se pravidelně stýkám. S maminkou se stýkám, i se sestrou, ale jsou tam lidi, s kterými se moc nestýkám. Je to můj bratra a mladší sestra. S těma se nestýkám.“*

Ovšem nejvíce komplikovaný **vztah** se svou rodinou má Alena. Rodiče se rozvedli. Její matka se znovu vdala a převzala do péče její tři děti, které Aleně byli odebrány z důvodů její drogové závislosti. Navíc se Aleně narodilo čtvrté dítě, které její rodina ještě neviděla. Alenu to mrzí, kontakt s rodinou má velmi minimální, hlavně kvůli dětem. *„Ted'ko je to takové, ve fázi, že asi snad budeme začínat znova.“* Osobně si myslí, že kdyby její matka se svým druhým manželem neměla v péči její děti, tak by se určitě nestýkali. *„Myslím si, že kdyby je neměli v péči, jakože moje děti, tak by jsme se určitě nebyli v kontaktu, myslím si, že z její strany by nechtěli, abychom byli. Naštěstí ty děcka mají oni a furt to nějak drží, ten kontakt přece jenom nějaký je.“*

Alena má mladšího bratra, s kterým se moc nevidá, spíše z nedostatku času, má s přítelkyní čerstvě narozené dítě a pomáhá jí vychovávat další tři její děti. *„Takže ted' se nějak moc nepotkáváme. Ne, že by jsme se nestýkali, ale prostě nemáme kdy.“*

Všechny participantky uvedly, že jsou se svými rodinami ve styku, i když u některých to není tak často, ale určité vztahy s rodinami udržují. Zajímalo nás tedy, proč participantky neoslovily svou rodinu a přátele o pomoc, s řešením jejich nepříznivé situace, před tím, než se obrátily s žádostí o pomoc na OSPOD a azylový dům.

Dle slov Carly jsme vnímali, že ona sama pochopila, že by jí rodina nepomohla. „*U rodiny to není možné, protože mám maminku. Bydlí se sestrou, tatínek nežije a sourozenci jsou rozházení po celém světě, ale **neměli** i v té době **možnost** mě sami ubytovat, protože si budovali vlastní život a byt.*“

Dana má matku, která přepsala dům na jejího bratra, se kterým si nerozumí, tudíž ani neočekávala nějakou **možnost pomoci**. „*Mám maminku, ale vlastně už jako máme sice velikej barák, ale je to přepsané na mého bratra, s kterým si nerozumím. A tak jsem to jaksi nechtěla a on mě tam stejně nechtěl.*“

Její dcera Eva, jelikož bydlela se svou matkou, která sama neměla kde bydlet s jejími sourozenci je stručně odpověděla: „*Hm, ne.*“

Alena, která má komplikovaný **vztah** s rodinou díky své drogové závislosti možnost pomoci od rodiny ani neočekávala. Její odpověď byla taktéž velmi stručná: „*No, to asi ne. Proto jsem vlastně skončila tady.*“

Jediná participantka Beáta oslovila rodinu o **pomoc**. Rodina ji pomohla, ale jen na chvíli. „*Asi jo, u toho vlastně byla rodina, takže to bylo asi první, ale to bylo jenom taková chvilková možnost.*“ Beáta musela opustit své bydliště, aby ji její manžel, který ji týral nenašel. „*Než se to vše vyřešilo, tak jsem byla u té rodiny vlastně, asi týden. Ale vlastně hnedka přišla ta možnost na tu Charitu.*“ I když původní dotaz byl směřován i na přátele participantek, ani jedna se o svých přátelích v rozhovoru nezmínila.

7.1.2 Role OSPOD

Kategorie nám ukazuje, jak řešily participantky svou situaci bez pomoci své rodiny. Jediná Beáta oslovila svou rodinu, která jí poskytla útočiště, ale pouze v řádu dní. Ostatní participantky svou situaci jinak nedokázaly řešit, nebo nechtěly řešit, obrátily se přímo na OSPOD, nebo i tím že byli v evidenci, OSPOD jim sám nabídl **jednoduchou pomoc** v podobě pobytu v azylovém domě. OSPOD, vnímají jako **autoritu** a jeho **nabídku pomoci**, jak řešit situaci všechny přijaly.

Beáta, která svou situaci řešila krátkodobým pobytem u rodiny, využila **pomoci** z OSPOD, jelikož se potřebovala dostat co nejdál od manžela, který ji týral. „*Paní mi to **nabídla**. No.*“

Chtěla jsem jít vlastně od manžela, odejít vlastně ze společné domácnosti i z města vlastně. Tak aby mě nenašel.“

Alena, která neměla kam se svým synem jít po návratu z porodnice taktéž využila **pomoci** z OSPOD. Možnost využít azylový dům znala již z minulosti, ale sama azylový dům nekontaktovala, i když věděla že jí hrozilo odebrání syna z její péče. Veškerou **iniciativu** nechala na OSPOD. *„Já jsem neměla s Matýskem kam z porodnice jít. Takže mě nic jiného takto ani nezbylo. To byla moje jediná možnost, proto aby mi malého nesebrali.... Mi volala paní z OSPODU. Že je tady vlastně volno tu, ona celkově sama, jakože na to kápala a začala to nějak řešit ona.*“

Carla bez váhání odpověděla: *„Já jsem se to vlastně dozvěděla z OSPODU. No já jsem je sama nevyhledávala, protože to vyhledal OSPOD.“* Carla byla v minulosti stejně tak jako Beáta obětí domácího násilí, takže využila **pomoci** OSPOD k řešení své situace. *„Ten mě nejdřív pomohl, ale tam vlastně bylo domácí násilí a týrání svěřené osoby, to znamená, že OSPOD mě vlastně pomohl s tím, dostat se tady do prostředí.“* Carla zpočátku **nabídku pomoci** z OSPOD na ubytování v AD odmítala, neměla s ním zkušenost a bála se, že když odmítne bydlet v AD, že jí dceru odeberou z její péče. *„A potom mi OSPOD řekl, po třetí nebo čtvrté, buď si vyberete... Tak buď tady zůstanete a já Vám odmítám pomáhat anebo teda půjdete se mnou a rozhodně se budete mít líp, a to vaše dítě taky.“* Carla vnímala OSPOD jako **autoritu** a **pomoc** nakonec přijala.

Dana bydlela se svou rodinou v pronajatém bytě. Pronajímatel se rozhodl, že byt prodá a rodina neměla kde bydlet. Obrátila se s žádostí o **pomoc** na OSPOD. *„No tak vlastně z OSPODu, jako s tou pracovnící, že by mi mohli **pomoci** do AD, ale manžel by musel jako... Tak ten bydlí v Olomouci na ubytovně. A já vlastně s dvouma klukama a dcerou...Napřed jsme byli v Přerově dva měsíce a tady dyl.“*

Její dcera Eva nám sdělila, stručně že neměla kam jít se synem, informace o AD si zjistila přes internet a přes OSPOD. *„Eee přes internet. No a přes sociální pracovníci z OSPODu.“* Jelikož se ještě sama neosamostatnila a stále žije v blízkosti své matky, tak nepředpokládáme že by se sama aktivně snažila svou situaci řešit a **iniciativu** nechala na OSPOD a své matce.

7.1.3 Role azylového domu

Kategorie nám poskytuje určitý náhled, toho, co vlastně očekávají participantky od pobytu v azylovém domě. Pro některé je to nová zkušenost, jelikož služeb azylového domu nikdy nevyužily, nebo v minulosti jen velmi krátce. Ostatní již pobyt využily k řešení své situace několikrát, jelikož je to pro ně **jednoduché řešení**, s kterým již mají svou **zkušenost**.

Pro Beátu je pobyt v azylovém domě **novou zkušeností**. Je to její první pobyt. Očekává, že jí pobyt pomůže v řešení její situace. „*No určitě. Ten začátek, než se já dám dohromady, že mi tady s tím pomůžete, trochu se postavit se na vlastní nohy a tady začít nějak sama.*“

Azylový dům vnímá jako **bezpečné zázemí** pro sebe a své syny a zároveň **očekává pomoc** na základě zkušeností. „*Tak, že mi tady se vším pomůžete, trochu a postavit se na vlastní nohy a tady začít a jít nějak sama. To určitě. Ty zkušenosti, že nějaký s tím máte. Prostě jsem tady chráněná.*“

Alena vnímá azylový dům jako **zázemí** pro sebe a syna. „*Že já kdybych tady v tom azyláku nebyla, tak bych ani toho malýho neměla. V mojí, v mojí jakože situaci skrz drogy a tak.*“

Na otázku, co vlastně očekává od azylového domu, nedokáže jasně odpovědět. „*Ted'ka mám zatím kde bydlet. S tím, že vlastně mi tady pomůžou paní nebo takhle jakože když potřebuju něco skrz malýho nebo tak.*“ Alena již jednou v azylovém domě bydlela, ale její pobyt trval jen pár dní, díky její drogové závislosti.

Velmi výřečnou Carlu můžeme považovat za počínající turistku azylových domů. Je to její třetí pobyt. Přínos pobytu vidí v tom, že má s dcerou kde bydlet. „*Je přínosem, protože kdybych neměla AD, tak skončím na ulici. Nebo ona by skončila v ústavní péči nebo v něčem takovém.* Azylový dům vnímá jako **bezpečné zázemí** pro sebe a svou dceru. Sama nedokáže posoudit, jestli jí AD pomůže, zdůrazňuje že má momentálně s dcerou kde bydlet. „*No pomoc nevím, jestli pomoc, ale hlavně mám s tou malou kde bydlet.*“ Vzápětí si pak uvědomuje, s čím vším jí už bylo v AD pomoheno. „*Hodně mi pomohli. Paní vedoucí mě hodně pomohla s tím, že mě pomohla se svěřením dcery do mé výhradní péče. Všichni mi pomohli, když mi bylo nejhůř s financema a oblítat veškerý doklady. Vyřídít papíry, aby mě chodily dávky...*“

Carla bere azylový dům jako momentálně **jedinou možnost** v řešení své situace. „*Já nemám vlastně kde bydlet.*“ Doufá, že už nebude muset do dalšího AD, hledá si práci a chtěla by bydlet zase s celou rodinou. „*Já si ted'ka hledám práci a než jsem nastoupila na azyl, semka, vlastně do Přerova. Já jsem dva roky pracovala. Je to tady perfektní všechno. Ale stejně ty azyláky jsou všechny na rok... No to není žití, jako tady vlastně.*“

Jelikož se Eva nedokáže odpoutat od své matky, svou situaci řeší velice laxně, tak sama nedokáže definovat s čím by jí mohli v AD pomoci. „*Já ted' nevím. Je to dobrý, ale nevím.. No jenom bydlení, jako by mě mohli pomoci s bydlením.*“

Shrnutí

Z analýzy prvního tematického okruhu vyplývá, že všechny participantky mají určité vazby na své rodiny a sourozence. Své dětství popisují vcelku klidné, ve společnosti svých prarodičů a sourozenců. Pouze jedna participantka, si dětství spojuje s nevyřešeným traumatem, které ji stále pronásleduje. Všechny ale měli rodinné zázemí a stálé bydlení. Když se ocitly v nepříznivé sociální situaci, tak neoslovily o pomoc vlastní rodinu ani přátele, kromě jedné. Ta využila pomoc na velmi krátkou dobu. Aniž by to zkusily, dokázaly již dopředu uvést důvody, proč by je rodina odmítla. Vsadily na jistotu a požádaly o pomoc OSPOD. Některé již byli v evidenci OSPOD vedeny, tudíž nabídka pomoci přišla sama, a participantky v rámci autoritativního přístupu nabídku přijaly. OSPOD zvolil jednoduchou variantu v podobě pomoci s hledáním vhodného azylového domu. Participantky vnímají pobyt v azylovém domě jako jedinou možnost řešení jejich situace. Našly v něm bezpečné zázemí a zajištění základních potřeb pro sebe a své děti. Pomoc, kterou se nepokusily hledat u svých rodin a přátel z důvodu studu či možného odmítnutí hledají u pracovníků azylového domu.

7.2 Vnímání individuálního plánování

Individuální plánování je jednou z metod, kterou pracovník používá při řešení nepříznivé sociální situace klienta. Patří mezi důležité součásti pobytu v azylovém domě. Tento okruh by nám měl dát možnost pochopit, jak participantky vnímají individuální plánování. Zda jim pomáhá v řešení jejich nepříznivé sociální situace a motivuje je. S individuálním plánováním mají zkušenost čtyři participantky, jelikož jejich pobyt v azylovém domě se již několikrát opakoval. Pouze u jedné participantky bylo individuální plánování novou zkušeností, se kterou se ještě doposud nesetkala. Tematický okruh obsahuje celkem tři hlavní kategorie:

- individuální plánování jako norma,
- motivace,
- termíny,

7.2.1 Individuální plánování jako norma

Beáta na otázku, jak vnímá individuální plánování odpovídá, že jej vnímá jako něco, co musí dodržet. „*Jo určitě. Že to je prostě řád. Tam se něco naplánuje a musí se to dodržet. To je takový jako jo.. Plnění cílů, které si sama stanoví, se jí zatím daří plnit, mnohdy je v předstihu. Ale jak sama uvádí, plní je, aby měla klid. „Tož hned na začátku se snažím to*

splnit, abych měla potom klid. “ Její postoj k plnění vnímáme spíše z **povinnosti**, tak aby co měla za ten měsíc splněno vše, co si v individuálním plánu stanovila.

Carla bere individuální plánování jako dobrou věc, jak si naplánovat pochůzky po úřadech lékařích a zajistit si finance pro placení pobytu v azylovém domě. *„Je to dobrá věc, protože ta maminka si tak naplánuje, co by potřebovala vyřídit. Že musí vyřídit úřady, že musí vyřídit lékaře, že by pro to měla něco udělat, aby se ta situace zlepšila, aby vlastně měla finanční prostředky pro to placení tady a různá zaopatření toho dítěte, že to je přínos toho individuálního plánování.“* **Plnění cílů** sice vnímá vážně. Pamatuje si, co musí během měsíce splnit, ale také ví, že když se jí nepodaří cíl splnit, tak se nic nestane. Cíl se posune do dalšího měsíce a později se řeší, jestli neplnění bylo její chyba, nebo jí nepomohli úřady. *„...Jsou tam uvedené čtyři body, které bych měla splnit, za ten měsíc co mám, pokud se to nesplní, tak se nic nestane, posouvá se to dál, ale když se to nestačí plnit třeba do dvou třech měsíců, tak se nad tím sama zamyslím, proč jsem to nesplnila a proč. Zda to bylo v mých silách splnit, a to, zda mi k tomu třeba nepomohli úřady, nebo to dáme do dlouhodobého cílu.“* Tímto vyjadřuje svůj názor v řešení situace a případným **přenesením odpovědnosti** na někoho jiného.

Dana si uvědomuje, že jí individuální plánování pomáhá momentálně v tom, aby dokázala uspořít finance. Spolupracuje na tom se svou klíčovou pracovnící. *„Určitě. Vlastně teďka s paní Štěpánkou, s tou mojí klíčovou, řešíme, abych ušetřila jako peníze. Dělam si jídelníček a dělám si za kolik je to peněz, abych věděla, kolik je to za týden. Já si to vždy zapíšu, ona mi to pak zkontroluje a pak vidím třeba i za tři měsíce, jestli mi něco chybí nebo ne.“* Z její výpovědi je patrné, že je u ní **snaha splnit** co si naplánovala, i když ne vždy se jí to podaří splnit. *„Jako jo, no teďka mám, že jsem něco nesplnila, ale to jsou někdy takové ty složité věci, ale většinu, co tam určené mám, tak se snažím.“* Jestli jí individuální plánování pomáhá a cítí v něm přínos nedokáže jednoznačně odpovědět. Z její odpovědi je patrné, že se snaží to **plnit** spíše z důvodu, že **musí**. *„No tak jo. Já vlastně jsem takovej typ, že vždycky ty plány, že tam mám hledat to bydlení, tu práci a telefon k doktorovi a k druhému doktorovi...“*

Eva je ve svých odpovědích velmi stručná. Individuální plánování jí dle jejích slov pomáhá, ale když nemá finance na cestu do jiného města, tak řeší jen co se dá řešit v místě pobytu. *„Tak pomáhá, protože se stalo, že si vše udělám sice v rámci svojich možností, ale pokud nemám peníze, jak třeba teď... Tak co se dá řešit tady, tak řeším tady.“* V případě **pomocí řeší** vše se **svou klíčovou pracovnící**, ale i s ostatními pracovníky. *„Moje klíčová. Jako nejvíc s ňou, ale tak celkově se všema, no.“* Cíle, které si stanoví se snaží plnit. *„V rámci*

možností, jo. “ I u této participantky cítíme že plánování bere jako **povinnost** vůči azylovému domu.

Alena jako jedna z mála že vnímá, že jí individuální plánování pomáhá, v tom, že když sama chce, dokáže své problémy řešit. Ví, že to, co je naplánované by měla splnit. Pečlivě si splněné cíle zaznamenává a má radost, když vidí, kolik se jí toho podařilo splnit. „*Jo určitě jo, protože vidím na papíře, co mám dělat, nebo co mám prostě naplánované a mám dané, že, že pro sebe si to chci splnit, abych to pak měla ten papír odškrtný, to mám, to mám, to mám. Už to, že mám radost, z toho když vidím, kolik toho mám odškrtného, jo*“ Cíle se snaží plnit. V případě potřeby se ptá své **klíčové pracovnice. Spolupráce** mezi ní a klíčovou pracovnící funguje. „*Já se dívám furt do něho.. Ale určitě mě paní klíčová také připomněla jako že.. Nebo se zeptá, co mám splněno a jak pokračuji, Nebo něco...*“

7.2.2 Motivace

Individuální plán by měl být pro všechny participantky určitou motivací, jak řešit svou nepříznivou situaci. Plnění cílů by je mělo namotivovat k dalšímu řešení a postupnému osamostatňování se. Setkali jsme se i ale s tím, že participantky nejsou dobře motivovány, díky předchozím nezdarům ale i tím, že již pobyt v azylovém domě několikrát absolvovaly včetně individuálních plánů, ale v řešení jejich situace je to nikam neposunulo.

Motivaci Carla vnímá jako návod k tomu, aby se naučila hospodařit s financemi, řešit záležitosti na úradech a s lékaři. Bohužel však nevnímá, že by jí to mělo posunout dál v řešení své situace. „*Je to takový druh motivace, aby nás naučily, jak mám hospodařit s penězama a starat se sama o sebe a uměla vypsát papíry na úřad.*“ Z její výpovědi cítíme že je to pro ni **návod k zajištění základních dovedností** v momentální situaci. Vidíme tam ale i určitou **snahu** se posunout někam dál. Pokud se jí nedaří určité cíle plnit, sice se zamyslí proč, ale zároveň hledá i viníka proč se jí nedařilo. „*Jsou tam uvedené čtyři body, které bych měla splnit, za ten měsíc, co mám, pokud se to nesplní, tak se nic nestane, posouvá se to dál, ale když se to nestačí plnit třeba do dvou třech měsíců, tak se nad tím sama zamyslím, proč jsem to nesplnila a proč. Zda to bylo v mých silách splnit, a to, zda mi k tomu třeba nepomohli úřady.*“

I když Beáta individuální plánování vnímá spíše jako **normu**, tak svým způsobem jí to posouvá v její situaci dál. „*Tam se něco naplánuje a musí se to dodržet... No že jako hledám podnámem. Našla jsem si zatím tu práci, abych na to měla... No nejvíc je to o těch financích.*“ Našla si práci a její **snaha** je našetřit na kauci na pronájem bytu. Její motivací je postavit se na vlastní nohy. „*...tady začít a jít nějak sama. Jít svou cestou.*“

Dana, aniž by se zamyslela nad motivací stručně sděluje: „*No, pomáhá mi to.*“ Stejně tak jako Carla je u ní motivace něco jako učení se činností, které jsou momentálně aktuální. „*No tak jo. Já jsem takovej typ, že vždycky ty plány, že tam mám hledat to ubytování, tu práci a telefon k doktorovi a k druhému doktorovi...*“ Její **postoj** vnímáme spíše musím, měla bych, ale chybí nám tam takové to odhodlání, chci.

Eva opět velmi stručně odpovídá, aniž by se zamyslela nad svou odpovědí. Na otázku, jestli jí individuální plán motivuje odpovídá, že jí spíše pomáhá. „*Ehm. Tak pomáhá, protože si vše dělám sice v rámci možností, ale pokud nemám peníze.... Co se dá řešit tady řeším.*“ Její odpovědi jsou velmi stručné, ona sama je neustále v blízkosti své matky. Veškeré problémy řeší zásadně spolu. V rámci svých možností vyvíjí v individuálním plánu určitou **snahu**. Její **postoj** je velmi neutrální.

Alena vnímá že individuální plánování je pro ni určitý druh motivace. Když dokáže stanovené cíle splnit je na sebe pyšná. „*Motivace a taková radost z toho, měla jsem to dané, že to splním, splnila jsem. Už to, že mám radost z toho kolik toho mám odškrkaného. Kolik toho mám splněno, a to mě žene dycky si říkám, tak jo, tak to je paráda. Su dobrá.*“ U Aleny se nám prolíná motivace s **povinností** – co měla splnit, splnila.

7.2.3 Termíny

Kategorie termíny, je téma, které souvisí s individuálním plánováním, ale ukazuje nám i pohled, jak participantky přistupují k řešení své nepříznivé situace. Termín v individuálním plánování znamená, že do určitého data by měla participantka buď splnit konkrétní cíl, nebo je to datum, kdy by se participantka měla sejít se svou klíčovou pracovnící a spolu zhodnotit individuální plán. Tato kategorie by nám měla pomoci nahlédnout k tomu, jak jednotlivé participantky přistupují k termínům a jakou jim dávají důležitost.

Carla, jelikož už absolvovala více pobytů v azylových domech, tak již ví, co se od ní očekává. Pamatuje si, že termíny jsou závazné a v případě potřeby se musí s klíčovou pracovnící domluvit na náhradním termínu. Termíny, považuje za závazné a její **snahou** je **dodržení** stanoveného datumu. „*Ne, ne. Termíny si hlídá maminka sama. Samozřejmě pracovníce si ho taky hlídá. Takže jako...ale tyto termíny, se musí plnit, jsou závazné a musím je dodržet. Samozřejmě v individuálu se dá domluvit, ale opravdu jsou ty termíny závazné. Takže se musí dodržovat.*“

Alena přiznává, že během měsíce si sama nebo i s klíčovou pracovnící dělá **průběžnou kontrolu**, tak aby měla vše splněno a nepromeškala nějaký termín. Pokud si není jistá, nahlédne do individuálního plánu, který má připevněný na lednici, tak aby jej měla na očích.

„Tak nemůžu říct, jestli dodržuju nebo nedodržuju, ale zatím už jsem jako... Jo, ale určitě mě paní klíčová také připomněla, jo, jakože... nebo se zeptá, co mám **splněné** a jak pokračuju. Nebo něco. Já vždycky vytáhnu z ledničky ten plán. Já se dívám furt do něho.“ Z jejich odpovědí je patrné, že se **snaží o dodržení termínu**, ale zároveň vnímá potřebu určité **kontroly** od pracovnice.

Beáta bere individuální plán jako **povinnost**. Snaží se své cíle **plnit** co nejdříve, aby měla **splněnou povinnost**. „To už hned na začátku se snažím to splnit, abych měla potom klid.“ Termín schůzky s klíčovou pracovnicí zhruba ví. Kdyžtak si to alespoň jednou přečte, aby se orientovala. „Jo, Vy myslíte tu schůzku? Ano, jo. Zhruba vím. Když něco zapomenu. Jako většinou určitě. Určitě si to aspoň přečtu.“

Dana si termíny které by měla dodržet pamatuje. Zároveň přiznává že vše probírá v průběhu měsíce s různými pracovníci. „No, tak většinou. No, pamatuju, ale já to tak nějak probírám furt tak nějak... já to probírám v průběhu měsíce i s jinýma“ Na závěr stručně odpoví: „Ano, pamatuju.“ U ní také vnímáme potřebu určité **průběžné kontroly**, tak aby byly **termíny dodrženy**.

Eva má k celé své situaci laxní přístup. K dodržení termínu má nejistý přístup. Volí jednoduchou odpověď, svůj individuální plán si předčítá. „Ehm, ano. Já si to předčítám.“ Vše co se vztahuje k **dodržení termínů**, se jde vždy dotázat pracovníků, tak aby jí pracovníci nemuseli upomínat. „Nee, já se jí vždycky zeptám, jestli tady bude. Jestli to bude v ten daný den nebo ne.“ Na druhou stranu, vnímáme že, cítí že je to pro ni **povinnost** a musí ji plnit.

Shrnutí

Z analýzy druhého okruhu vyplynulo, že individuální plánování vnímají participantky spíše jako normu. Je to pro ně určitá povinnost, kterou musí vykonávat. Některé participantky plní své povinnosti v předstihu. Ty, které již v minulosti absolvovaly pobyt v azylovém domě ví, že se cíle, které si stanoví musí plnit, ale zároveň jsou si vědomy, že když se neplní tak se vlastně nic nestane, ale posouvají je dál k řešení. Individuální plán některé nevnímají jako motivaci v řešení situace, ale spíš jako návod naučit se běžným činnostem a naplánování si pochůzek po úřadech a lékařích. Jenom u jedné participantky byla znát motivace a odhodlání svou situaci řešit. Ostatní klientky vnímají že jim individuální plán spíše pomáhá v aktuální situaci, ale nenachází v něm motivační charakter do budoucna. Stejný přístup mají i k termínům, které je zavazují k plnění individuálních plánů, nebo schůzek s klíčovými

pracovníky. Ve svých termínech se v rámci možností orientují, ale pokud si nejsou jisté, vyžadují jakousi zpětnou kontrolu od svých klíčových pracovníků jako vyjádření spolupráce.

7.3 Předpoklady versus postoje

Závěrečný tematický okruh nám představuje vize jednotlivých participantek do budoucnosti. Zjednodušeně řečeno, co by chtěli v budoucnu. Všechny participantky mají určité vazby na své rodiny. Pouze jedna požádala svou rodinu o pomoc, a ta jí byla poskytnuta krátkodobě. Ostatní mluví spíše o svépomoci, nebo pomoci institucionální. Společným přáním všech je mít stálé bydlení a vhodné zaměstnání. Každá z nich má určité předpoklady, které by je mohly přiblížit k jejím vizím. Přehodnocení postojů a využití předpokladů je cesta, která vede k naplnění jejich vize.

Závěrečný okruh nám rozkryl tři hlavní kategorie:

- vize
- předpoklady
- postoje,

7.3.1 Vize

Kategorie nám přibližuje, co by si participantky v budoucím životě přály dosáhnout. Jejich představa bude realizovatelná, pravděpodobně když změní svůj postoj ke své životní situaci. Pokud se tak nestane, tak vize může být nadále jen pouhým snem.

Alenu trápí, že nemůže **žít se svými dětmi** a přítelem. Chtěla by vlastní bydlení, sociální nebo městský byt a zapracovat na své situaci tak, aby mohla mít v péči všechny své děti. Je si vědoma toho, že pokud nebude mít **stálé bydlení**, tak nemá šanci získat děti zpět do své péče. *„Víte, já nemůžu být s ostatními dětmi co mám, a s přítelem. Chtěla bych se odpíchnout tady. Z toho azyláku se odpíchnout tady. Najít si bydlení svoje. Třeba sociální nebo městský byt a začít nějak na tom, abych mohla mít zpátky děcka. Dokud totiž nebudu mít bydlení, tak vlastně na tom mi hoří úplně všechno.“* Pro zlepšení své situace ještě žádné zásadní kroky nepodnikla. Odůvodňuje to tím, že jí nepřišel rodičovský příspěvek. Je si vědoma, že by měla splatit své dluhy vůči městu, aby si mohla následně podat žádost o **městský byt**. Jako občasná uživatelka drog, by také měla dobrovolně navštěvovat terapie, které by jí měly pomoci zbavit se závislosti. Myslí si, že OSPOD pak bude akceptovat její změnu a zváží navrácení dětí zpět do její péče. *„Zatím nějaké zásadní kroky jsem teda nepodnikla, protože ještě mi nepřišel rodičák, takže jsem ani, takže jsem nemohla začít platit*

nic ani pokuty, které mám na městě, co mám dluh, aby mi dali startovací byt. Ani vlastně nic jiného, protože jsem měla jakoby... Nemám splacené dluhy. Ted'ka, že potřebuju ještě dodělat nějaké ty Podané ruce. Tak, aby potom OSPOD se na to díval jinak, aby věděli, že mi ta děcka můžou dát a to.“

I když svou situaci Alena v době našeho rozhovoru neřešila, tak vnímala svou situaci jako řešitelnou a představu do budoucna viděla pozitivně. Dokonce se poprvé zmínila i o tom, že by mohla pracovat „*No já doufám, že už budu konečně se všema děčkama někde v nějakém 2+1. Budu chodit do práce. ... mít je všechny u sebe.“*

Carlu trápí nejvíce její bytová situace. Chtěla by si sehnat **bydlení** a odejít z azylového domu. Ví, že by bylo dobré pro ni šetřit, ale jelikož nemá **zaměstnání** tak se její vize zatím stává pouhým snem. Momentální situaci vnímá tak, že má zajištěné bydlení v azylovém domě na jeden rok. „*Nevím, nevím, jestli se to vyřeší. Možná mi to pomůže tak na rok. Nespolehám na to, bohužel jsem zjistila, že musím spoléhat sama na sebe a nikoho jinýho. Představu mám. Snažit se dokázat teda to bydlení a dostat se odsud pryč. Protože to je největší trápení, které mě trápí. Jo sehnat byt a zázemí pro tu malou. No rozhodně by bylo lepší, no lepší, šetřit na to, kdybych měla práci. Ale to je další bod, který se mi nedaří splnit. Tydlety dva plány bych prostě do budoucna chtěla splnit.“* Z její další výpovědi vnímáme, jako by očekávala, větší pomoc pracovníků azylového domu a předávala na ně její zodpovědnost v řešení situace. „*Paní vedoucí, všichni z azylového domu mi velmi pomáhají s úřadama nebo s něčím takovým, ale s prací a bydlením mi pomoc nedokážou. Je to složité. Bohužel, ani finanční stránka mi neumožňuje si sehnat byt nebo pronájem. To bych finančně nedala.“*

Beáta jako jedna z participantek je odhodlána svou situaci řešit. Je si vědoma, že když se bude snažit na své situaci pracovat, tak se určitělepší. Našla si práci, a hledá pronájem bytu. „*No že jako hledám podnájem. Našla jsem si zatím tu práci, abych na to měla. No nejvíc je to o financích.“* Její vize budoucnosti je bydlet v pronájmu, mít **zaměstnání** a mít všechny aktuální problémy vyřešené. Svou představu o budoucnosti vidí velmi pozitivně, věří že její vize se stane skutečností. „*Za pět let? Jejda, To si představuju, že budu někde v podnájmu. Že budu mít dobrou práci, všechny starosti už budu mít vyřešené. Vše v pohodě. Vidím to různově. Určitě už na tady toto budu vzpomínat.“*

Stejně tak jako ostatní participantky by chtěla i Dana mít **stálé bydlení**. Tak aby mohla žít pohromadě s **celou rodinou**. Jelikož v minulosti pracovala, chtěla by co nejdříve sehnat vhodné zaměstnání. „*Nejdříve asi to bydlení. Aby vlastně rodina byla zas pohromadě. No*

a chodit do práce. Já nevydržím jako dlouho nepracovat. “ Vnímá, že její situace je řešitelná, když bude pracovat a snažit se spořit finance. „Ano, určitě. Jo, když já právě potřebuju, abychom měli víc peněz, tak proto bych mohla chodit do práce a nějakou tu korunu ukládat. “ Do své budoucnosti zahrnuje **celou rodinu** včetně syna, který je již dospělý a osamostatnil a žije již sám. Chtěla by pro rodinu domek a v klidu tam všichni žili. Mít zajištěné finance, tak aby mohla svým dětem koupit co potřebují. *„Tak určitě, co bych chtěla já tak jako pro děti hlavně, abychom měli svůj baráček. To by byl můj takový sen, aby měl každý svůj pokoj. Tak jako, nějak jako, abychom se měli dobře. No já nejsu nějaký ten, abychom měli hodně peněz, ale mít tolik peněz, abychom mohli být **všichni spolu** tak, aby když by se třeba stalo nečekaně nebo abychom mohli klukům koupit to, co potřebujou, aby prostě měli všechno, co potřebujou.... Tak to by byl takový můj sen, abychom tam byli celá **rodina dohromady**. “* Já mám vlastně ještě dospělého syna, který už bydlí sám. A tam bysme mohli **být všichni dohromady**. Ale teď to nejde, ale je to ten sen“ Do své budoucnosti zahrnuje i svou dceru, která žije ve stejném azylovém domě. Nedokáže si představit, že by dcera žila jinde než ona. Mají spolu velmi silné pouto. Bylo jí několikrát doporučováno, že by se dcera měla osamostatnit a řešit si svou situaci sama, ale matka vnímá že dcera ji stále potřebuje. *„A teďka je tu ještě tady ta dcera, co je semnou. Já jí pomáhám, ona mi pomáhá. Ona beze mě nebude. Dcera, ta je se mnou furt všude. Nedovedu si představit, že bych jako odešla a ju tady nechala. Všeci mě říkají, že bych měla ji už nechat, že by se měla osamostatnit, ale furt chce být doma se mnou. Ona je takovej jinej tip. Je prostě jiná. “*

Evu nejvíce trápí, že její syn špatně mluví. Chodí s ním na logopedii a hledá mu speciální mateřskou školu. Jelikož její odpovědi jsou vždy velmi stručné, snažíme se jí více rozmluvit. Její laxní přístup je patrný na první pohled. *„No nevím jak, nevím co víc říct, nějak se to vyřeší. “* Otázky ohledně vize své budoucnosti se doslova vylekala. Stále z ní cítíme, že ví, že když bude potřeba, tak se obrátí na svou matku Danu, tak jak je zvyklá. Z odpovědi, které nám následně sdělila vnímáme spíše, že to, co nám sdělí, chceme slyšet. Jelikož následně sama zmiňuje, že momentálně nic neřeší, jen to, aby se její syn rozmluvil. *„Ježíši, tak to vůbec nevím. Tož já nevím. Vůbec. Třeba jako, že bych už si chtěla **najít tu práci**. Já fakt nevím. No, jo. Teď momentálně řeším situaci syna ohledně školky. On vlastně neumí mluvit, takže je to problém jít s ním do školky klasické, takže hledám něco jako speciální. Já chci, aby syn mluvil. Ano, já teď nic jiného neřeším. No, ale aj tak vlastně to **bydlení**. “*

7.3.2 Předpoklady

Každá z participantek má určité předpoklady, aby svou nepříznivou situaci změnila. Změna nemusí nastat hned, ale je potřeba na ní postupně pracovat a uvědomit si, že za určitých předpokladů se dá vyřešit spousta problémů. Ani jedna z participantek se nezmínila o tom, že by měla přátele. Každá zkušenost s dalším člověkem vytváří předpoklad v osobním rozvoji a pocitu vědět že nejsme na to sami.

Alena má nejlepší předpoklady ve **vzdělání**. Má středoškolské vzdělání jako zdravotnický asistent. Chybí jí pouze maturitní zkouška, kterou by mohla v budoucnu absolvovat, pokud by chtěla a projevila zájem maturitní zkoušku absolvovat. Sama ale ví, že i bez maturitní zkoušky by mohla pracovat jako ošetrovatelka. Zároveň má i masérský kurz, který by v budoucnu mohla využít. Záleží jen na ní, jestli vyvine určitou **snahu** a své vzdělání dokončí. *„Ukončené středoškolské akorát mi chybí jedna část maturity... Byla jsem zdravotnický asistent. Tam je to těžké. Tam se mění standardy a zase bych musela odchodit nějakou dobu školu a praxi, abych mohla jít zpátky k maturitě. Možná jednou, ale...jo. A mám masérský kurz, takže třeba jednou se poštěstí.“* Z její odpovědi vnímáme, že možnost dokončit studium, zatím neřeší, spíš ji odsunuje na pozdější dobu. I když nemá momentálně podporu své rodiny, a **rodinné zázemí** jí chybí, můžeme předpokládat, že by se vztahy s rodinou v budoucnu mohli urovnat, pokud dokáže rodině, že umí na své situaci zapracovat. *„Teďko je to takové, ve fázi, že asi snad budeme začínat znovu. Ano, to chce čas. A moc změn, abych makala. Bez toho to nebude, asi.“*

Opakem Aleny je Beáta. Beáta má **snahu** od začátku na své situaci pracovat, i když má jen základní vzdělání, její vize se pomalu přibližuje. Hledá si pronájem bytu a začala pracovat, aby dokázala našetřit finance na kauci na pronájem bytu. *„No, že jako hledám pronájem. Našla jsem si zatím tu práci, abych na to měla.“* Beáta má podporu ve své rodině, pokud potřebuje, může se na ně obrátit s žádostí o pomoc. *„Jo, jo. Když jim řeknu, pomůžou. Snažíjou se mi pomoci.“* Svou situaci do budoucna vidí velmi dobře. Pokud bude nadále pracovat a spořit, je předpoklad, že její vize o budoucím životě se naplní. *„Vidím to růžově. Určitě, už na tady toto budu vzpomínat.“*

Carla má pouze základní **vzdělání**, ale i tak má předpoklad získat určitý druh zaměstnání, kde by se mohla uplatnit. V minulém azylovém domě se jí to podařilo a pracovala. Se sousedkou si vzájemně hlídaly děti, a obě tak mohly pracovat. Pokud by Carla opět zapracovala na situaci ohledně zaměstnání, je zde předpoklad, že by se její situace mohla zlepšit. *„Když jsem odcházela odsud z azylového domu, šla jsem do Přerova, tam jsem měla*

možnost pracovat v nemocnici jako uklízečka a vydělat si dost peněz. A bylo to dobrý, protože kolegyně pracovala na odpolední u holčiček jsme se vystřídalaly. Já jsem hlídala ráno, ona odpoledne.“ Její **rodinné zázemí** není tak kvalitní, aby jí rodina mohla pomoci. Takže je pravděpodobné, že nemůže očekávat od své rodiny pomoc. „Eee, rodiče mám, akorát maminku a sourozence taky mám, ale mají svůj vlastní život a já jim do něj zasahovat nebudu.“ Z jejich výpovědí vnímáme, že očekává více **pomoci** od pracovníků azylového domu. „Paní vedoucí, všichni z azylového domu mi velmi pomáhají s úřadama nebo s něčím takovým, ale s prací a s bydlením mi pomoc nedokážou.“ Zároveň si je vědoma, že pokud chce situaci změnit, musí vyvinout určitou **snahu**, která je předpokladem k určité změně. „Nespoléhám se na to, bohužel jsem zjistila, že musím spoléhat sama na sebe a nikoho jiného.“

Participantka Dana je nejstarší ze všech účastnic výzkumu. Má učňovské vzdělání, momentálně je v evidenci úřadu práce a navštěvuje rekvalifikační kurz na chuťvu k malým dětem. Má **snahu se vzdělávat**, aby si mohla poté najít zajímavější zaměstnání. „Dělala jsem. No ještě vlastně dělám, tu chuťvu. Teď jsem to dodělala a vlastně v březnu bych měla mít nějakou takovou tu praxi v nějaké školce...že vlastně mám ráda děti, tak bych mohla dělat chuťvu, že bych mohla dělat u té školky nebo tak někde.“ Sama vychovala čtyři děti a pokud se jí podaří úspěšně absolvovat závěrečné zkoušky, má předpoklady k tomu si najít zaměstnání, které by bylo pro ni zajímavé a blízké. Ve volných chvílích se ve spolupráci své klíčové pracovnice učí, jak pracovat na počítači. Sama vnímá, že to dnešní doba vyžaduje a cítí potřebu získat alespoň základní dovednosti. „Jakože to není u mě takové, že já jsem anitalent na počítače, takže vždycky, když ona nemá moc práce třeba večer... No jako abych uměla ten základ. No, já si to to musím všechno psát. Já jsem ráda, že se to aspoň trochu naučím.“ Dana nemá bohužel dobré **rodinné zázemí**. Její matka žije v domě pro seniory a s bratrem se neskýtá, není teda **předpoklad**, že by jí rodina v její situaci mohla pomoci. „Mám maminku, ale už jako vlastně máme sice velkej barák, ale je to přepsané na mého bratra, s kterým si nerozumím. Maminka šla teď nedávno do penzionu.“

Eva má **rodinné zázemí** v podobě své matky, která žije ve vedlejším pokoji v azylovém domě. Otec bydlí na ubytovně, takže zde není předpoklad, že by jí rodina pomohla situaci řešit. „Maminka je tady, to víte. Sourozenci jsou tady taky. Taťka je na ubytovně v Olomouci.“ Sama nemá **snahu** svou situaci řešit, a očekává pomoc od pracovníků azylového domu. „No, jenom bydlení, jako by mě mohli pomoci s tím bydlením.“ Jedna z pozitivních věcí je alespoň, že se Eva snaží pravidelně docházet se synem na logopedii, aby se mu

zlepšila jeho řeč. „*Ehm, já docházím na logopedii. Já chci, aby syn mluvil. Ano, já nic jiného neřeším...*“ Její situaci vnímáme tak, že pokud se řeč jejího synalepší, tak můžeme **předpokládat**, že se Eva pravděpodobně bude snažit svou situaci řešit a nebude již upnutá pouze na jeden problém z mnoha.

7.3.3 Postoje

Poslední kategorie nám dává pohled participantek na jejich nepříznivou situaci. Jejich **postoje** vystihují jejich přístup k aktuální situaci. Všechny participantky kromě jedné mají za sebou už několikátý pobyt v azylovém domě. Ví, že když se jejich situace nezmění, mohou se opět spolehnout na jiný azylový dům, který jim může nabídnout své služby. U některých je to bludný kruh, který se stále opakuje. Dokud participantky nepochopí, že změna musí nastat hlavně v **postoji** k jejich situaci, jinak se bohužel nic nezmění.

Participantka Carla už absolvuje svůj třetí pobyt v azylovém domě. Z její výpovědi vnímáme, že se postupně **smiřuje** s tím, že jí aktuální pobyt vyřeší její situaci pouze na jeden rok, a tak pomalu rezignuje. „*Nevím, nevím, jestli se to vyřeší. Možná mi to pomůže tak na rok. Z druhé poloviny odpovědi jde znát, určité zklamání, jelikož očekávala více pomoci od pracovníků azylového domu. „Paní vedoucí, všichni z azylového domu mi velmi pomáhají s úřadama nebo něčím takovým, ale s prací a bydlením mi pomoc nedokážou.“* Její postoj k řešení situace se již projevoval ve vnímání individuálního plánování. Dlouhodobý cíl, je pro ni nedosažitelný, a tak je **smířená** s tím, že opět může odejít na jiný azylový dům. „*Dlouhodobý cíl je třeba zařídit si teda... snažíte si sehnat nějaké bydlení, protože tady je to opravdu na rok a rok uteče jak voda a honem pryč a teďka se stane, že není kam, tak se odchází na jiný azylový dům...*“ Vzápětí ale dodává, že ví že tímhle způsobem svou situaci nemůže řešit do nekonečna. „*Nespoléhám na to, bohužel jsem zjistila, že musím spoléhat sama na sebe a nikoho jiného.*“ *Netěší mě to, protože bych opravdu byla ráda, kdybych měla svůj samostatný byt.* „Je pouze na ní, aby našla v sobě **odhodlání** a změnila svůj lhostejný postoj.

Alena má ke své situaci neutrální postoj. Na jedné straně má určité předpoklady svou situaci zlepšit, ale momentálně své problémy odsouvá na pozdější dobu, a jako důvod uvádí nedostatek financí. „*Zatím nějaké zásadní kroky jsem teda nepodnikla, protože ještě mi nepřišel rodičák ani, tak jsem nemohla začít platit nic ani ty pokuty, které mám na městě...*“ Zatím je **smířena** s tím, že má momentálně má kde bydlet se synem a v případě potřeby může požádat pracovníce o **pomoc**. „*Těďka mám zatím kde bydlet. S tím, že vlastně mi tady pomůžou paní nebo takhle jakože s.. když potřebuju něco skrz malýho nebo tak.*“ Naopak

kladný postoj má k individuálnímu plánování. Sama vnímá, že když splní, co si zadala, tak má z toho radost a má přehled za měsíc kolik toho sama zvládla vyřešit. „... *taková radost z toho – měla jsem to dané, že to splním a splnila jsem.* „Z jejich výpovědí vnímáme, že by si přála, aby její rodina změnila postoj k ní samotné, tak aby se zlepšily jejich vzájemné vztahy. Sama ale ví, že v sobě musí najít **odhodlání** a dokázat své rodině že se snaží na své složité situaci pracovat. „*Ted'ka je to takové, ve fázi, že asi snad budeme začínat znovu. ...Ano to chce čas. A moc změn, abych makala. Bez toho to nebude, asi.*“

Beáta je jediná z participantek u které vnímáme velmi kladný postoj k řešení její nepříznivé situace. Očekává určitou **pomoc** od pracovníků azylového domu, ale bere ji jako nový začátek. „*Ten začátek, než se já dám dohromady, že mi tady s tím pomůžete.... Ty zkušenosti, že nějaký s tím máte.*“ Je **odhodlaná** na své situaci pracovat a věří, že pokud vyvine určitou snahu, její situace se pravděpodobnělepší. „*... postavit se na vlastní nohy a tady začít a jít nějak sama. No, že jako hledám podnájem. Našla jsem si zatím tu práci, abych na to měla.* Její kladný postoj k řešení situace vnímáme i z toho, že si nepřipouští neúspěch. „*...si představuju, že budu někde v podnájmu. Že budu mít dobrou práci, všechny starosti už budu mít vyřešené. Vše v pohodě. Vidím to růžově. Já v to věřím. Určitě, už na tady toto budu vzpomínat.*“

U Dany vnímáme **kladný postoj**, k sebevzdělávání. Zaměřila se zatím na zvýšení kvalifikace, aby měla větší šanci získat lepší zaměstnání. „*No ještě vlastně dělám, tu chůvu. Ted' jsem to dodělala a vlastně v březnu bych měla mít nějakou takovou tu praxi v nějaké školce...když já potřebuju, abychom měli víc peněz, tak proto bych mohla chodit do práce a nějakou tu korunu ukládat.*“ Ve volných chvílích se **snaží** ještě naučit základům práce na počítači, jelikož zjistila že v dnešní moderní době se bez této znalosti neobejde. „*No, jako abych uměla ten základ. Já jsem ráda, že se to aspoň nějak trochu naučím.*“ Jedinou věc, kterou Dana prozatím nehodlá změnit je vztah s dcerou. Nedokáže se smířit s tím, že by se dcera měla osamostatnit a žít sama. Okolí jí radí, že by jí měla spíše podpořit v osamostatnění, ale postoj k této situaci je u Dany zcela opačný. „*Nedovedu si představit, že bych jako odešla a ju tady nechala. Všeci mě říkají, že bych měla ji už nechat... Ona beze mě nebude. Dcera, ta je se mnou furt všude.*“ Tato situace jí bude v budoucnu stát velké **odhodlání**.

Eva má ke své situaci velmi lhostejný **postoj**. Je pravděpodobné, podle výpovědi její matky, že vnímá, že její matka je vždy nablízku a spolu si vzájemně vypomůžou. Eva už absolvuje třetí pobyt v azylovém domě a její stav se odráží v postoji k situaci. **Očekává pomoc** od

pracovnic azylového domu, ale vlastní aktivita v řešení situace je nulová. „*..jako by mě mohli pomoci s tím bydlením*“ Sama se nedokáže vyjádřit jestli je jí azylový dům určitým přínosem v řešení situace, což vyjadřuje její lhostejný postoj k situaci. „*Já teď nevím. Je to dobrý, ale nevím...*“ Stejně tak přistupuje i k ostatním aktivitám v azylovém domě. „*To, co nemusím, tak to nejdu, ale jako většinou se zúčastním.*“ Tím, jak se staví ke své situaci, nedokáže ani sama definovat, jak by měla vypadat její budoucnost, nedokáže se nad ní více zamyslet. „*Tož já nevím. Vůbec. Třeba jako, že bych už si chtěla najít tu práci. Já fakt nevím.*“ Jediný **pozitivní postoj**, zaujímá Eva k řešení problémů s řečí jejího syna. Se synem dochází na logopedii, vnímá určité pokroky a snaží se mu sehnat speciální mateřskou školku. „*Ehm, já docházím na logopedii. Už teď je to lepší vlastně. On vlastně neumí mluvit, takže je to problém jít s ním do školky klasické, že takže hledám něco jako speciální.*“ Přiznává, že zlepšení řeči syna je u ní prioritou a **smířila se se situací** a jiné záležitosti neřeší. „*Já chci, aby syn mluvil. Ano, já nic jiného neřeším.*“

Shrnutí

Z analýzy závěrečného tematického okruhu vyplynulo, že každá z participantek má určité předpoklady k tomu, aby svou nepříznivou sociální situaci řešila. Ať už pochází z jakékoliv rodiny, nevnímají existenci zdrojů, které by je mohly posunout dál. Některé se snaží své předpoklady rozvíjet formou vzdělání, jiné vyvíjí snahu najít si vhodné zaměstnání a spořit finance. Všechny participantky dokázaly jasně definovat své vize a přání do budoucna, kromě jedné. Tato participantka má velmi lhostejný přístup ke své situaci, očekává pomoc od pracovníků azylového domu a vnímá velkou podporu své matky. Její negativní postoj je jasnou rezignací na její situaci. K nejčastějším přáním participantek bylo získat stálé bydlení, zaměstnání a žít s rodinou pohromadě. Aby se jejich situace změnila, tak by měli v první řadě přehodnotit své postoje, které se často neshodují s jejich předpoklady. Participantky očekávají pomoc od pracovníků azylového domu, a snaží se vymanit ze své odpovědnosti. Když se jim nedaří, nebo nechtějí na své změně pracovat, smířují se svou situací a opětovně volí jednoduchou cestu v podobě ubytování v dalším azylovém domě. Jejich postoje a předpoklady se prolínají napříč tematickými celky. Z analýzy vyplývá, že zůstávají podobné před nástupem do azylového domu, ale i v přístupu k individuálnímu plánování, které je pro participantky spíše povinností než motivačním prvkem. Pokud participantky nebudou hledat motivaci k rozvoji svých předpokladů a postojů, mohou jejich vize zůstat nadále jen snem.

8 DISKUZE

Předchozí kapitola byla věnována výsledkům výzkumného šetření. Tyto výsledky vzešly z přístupu interpretativní fenomeno-logické analýzy pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Polostrukturované rozhovory nám zajistily uspořádanost ve struktuře pokládaných otázek, ale zároveň participantkám poskytly dostatečný prostor pro vyjádření svých zkušeností. Z analýzy nám vzešly tři tematické okruhy. Tematické okruhy jsme volili tak, aby nám získaný materiál pomohl lépe odpovědět na výzkumné otázky. Cílem práce bylo porozumět tomu, jak klientky azylového domu přistupují k řešení své životní situace. Tento cíl se nám podařilo splnit prostřednictvím subjektivního pohledu participantek na svou aktuální životní situaci. Díky tomu můžeme odpovědět na všechny tři výzkumné otázky, které jsme si stanovili na základě našich poznatků z teoretické části této práce. Na první výzkumnou otázku jsme hledali odpověď v prvním tematickém okruhu analýzy, který jsme nazvali: **Azylový dům jako jednoduchá cesta**. Tento okruh obsahuje kategorie rodina, role OSPOD a role AD, které nám mají pomoci odpovědět na otázku: **Jakou mají klientky zkušenost s řešením své životní situace?** Z analýzy vyplynulo, že při řešení své životní situace volily participantky pobyt v azylovém domě jako velmi jednoduché řešení své situace. Vsadily na jedinou pro některé již osvědčenou jistotu a požádaly o pomoc OSPOD, který jim pobyt v azylovém domě navrhl, nebo případně zprostředkoval. Všechny popsaly určité vazby na své rodiny, ale nehovořily o možném odmítnutí.

Odpověď na druhou výzkumnou otázku jsme hledaly v tematickém okruhu, který nese název: **Vnímání individuálního plánování**. Tento okruh obsahuje kategorie individuální plánování jako norma, motivace a termíny. Jednotlivé kategorie nám měli blíže přiblížit, individuální plánování. Výzkumnou otázku jsme si stanovili: **Jakou mají klientky zkušenost s individuálním plánováním v řešení své nepříznivé sociální situace?** Z analýzy vyplynulo, že individuální plánování je pro klientky spíše povinností, která je součástí pobytu v azylovém domě. U klientek, které opakovaně využívají služeb azylových domů, je zřejmé, že již předem znají, jak se individuálně plánuje. Jsou si vědomy i svým neúspěchem a ví, že jim nehrozí žádné sankce. Z analýzy vyplynulo, že klientky si uvědomují svůj neúspěch při plnění stanovených cílů. Odsouvají je k dalším termínům a argumentují svůj neúspěch. Celkově individuální plán vnímají spíše jako návod naučit se běžným činnostem. V individuálních plánech nenachází motivační prvek, který by jim mohl pomoci řešit jejich nepříznivou sociální situaci.

Na poslední výzkumnou otázku jsme hledali odpověď v tématickém okruhu, který jsme nazvali: Předpoklady versus postoje. Tento okruh má také tři kategorie: vize, předpoklady a postoje. Všechny tři kategorie nám pomohly najít odpověď na výzkumnou otázku: **Jak klientky vnímají svou situaci?** Z analýzy vyplynulo, že všechny participantky vnímají svou situaci jako řešitelnou. Každá z nich má určité předpoklady k tomu, aby svou situaci dokázala řešit. Všechny participantky dokázaly víceméně definovat své vize do budoucna. Pokud se jim jejich vize neplní tak jak by si přály, rezignují, smiřují se situací a volí jednoduchou cestu řešení v podobě ubytování v dalším azylovém domě.

Většina participantek si uvědomuje svůj podíl na změně své situace, ale zároveň hledají různé zdůvodnění, proč se jim nedaří, případně se zbavují odpovědnosti za svou situaci. Mezi participantkami se našla jedna, které má ve své situaci jasno, snaží se jí řešit a daří se jí, aby si svou vizi splnila. Vzhledem k nízkému počtu participantek jsme si vědomi limity výzkumu, a nemožností výsledky zobecnit na celou populaci klientek žijících v azylových domech. Přestože všechny participantky mají jako svůj cíl vlastní bydlení, výsledky výzkumu ukazují, že možnost dalšího ubytování v azylovém domě je pro ně větší jistota. Vzhledem k časté nezaměstnanosti a nedostatku financí si jsou vědomé, že hledání přijatelného bydlení je pro ně obtížné. Toto uvědomění je častou příčinou jejich snížené motivace.

Na základě všech zjištění by bylo možné v praxi uplatnit některá doporučení. Organizovat v azylových domech pravidelné preventivní programy na osobnostně – sociální rozvoj, například na rozvoj hodnot, postojů, kritického myšlení, mezilidských vztahů, efektivní komunikace a řešení konfliktů. Dále bych určitě doporučila programy na téma finanční gramotnosti. Klientkám by mohly pomoci orientovat se ve finančních produktech, tak aby získaly odpovědný přístup k hospodaření s penězi a předešly tak dalšímu zadlužování. Otázkou finanční gramotnosti se seznamují již žáci na základních školách. Dospělá populace se může setkat s kurzy finanční gramotnosti na úřadech práce. Zajímavé by bylo vytvořit projekt finanční gramotnosti pro klienty azylových domů, kteří mají své specifické potřeby a tento projekt jim přizpůsobit. V rámci sociální pedagogiky můžeme nalézt různorodé uplatnění v azylových domech. Úloha sociální pedagogiky spočívá v hledání nejvhodnější formy pomoci člověku v různých životních situacích, a tam kde se vyskytly různé společenské problémy a kde rodina ztratila svou funkci. Klientky, které žijí v azylových domech jsou svým způsobem vyčleněné ze společnosti, také tím, že nemají místo, které by pro ně představovalo domov. Základem pomáhajícího přístupu, který můžeme v rámci

sociální pedagogiky uplatnit je přesvědčení, že klientkám můžeme nejlépe pomoci rozvojem a posílením jejich kompetencí, tak aby si v budoucnu dokázali sami pomoci.

Všechny zmíněné doporučení by mohly klientkám napomoci k zvýšení jejich sebevědomí a dalšímu zdokonalování, které by je motivovalo pro pracovní začlenění a osobní uplatnění na trhu práce. Preventivní programy tohoto typu bychom viděli jako součást individuálních plánů, nebo metodik azylových domů. Důležitou součástí pomoci ke svépomoci je aktivní trávení volného času matek s dětmi. Naučit klientky trávit volný čas s dětmi, aby si i ony samy odpočinuly od běžných starostí a smysluplně tak strávily volný čas se svými dětmi. Pracovníkům azylových domů bychom doporučili pravidelné vzdělávání v oblasti komunikace s klienty, a v různých metodách práce s klienty, tak aby je dokázali dobře vést při řešení jejich nepříznivé sociální situace. Hlavním cílem dalšího vzdělávání pracovníků by měla být podpora vnitřní a vnější motivace klientek. Ony samy si, neuvědomují, že by měly přehodnotit své postoje a předpoklady, mnohdy žijí jen přítomností bez podpory rodiny a přátel. Vedle ztráty bydlení se mohou potýkat i s řadou psychických problémů s pocity beznaděje, frustrace a nízkým sebevědomím. I z těchto důvodů je důležité, aby pracovníci v rámci zkvalitňování služeb získávaly pravidelné, aktuální informace a dovednosti, tak aby mohly pracovat s motivací klientek na odborné úrovni.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývá přístupem sociálně vyloučených matek k řešení své životní situace. Na začátku práce jsme se snažily o uvedení zkoumaného problému a jeho propojení se sociální pedagogikou a ostatními disciplínami. Zabývali jsme se tradiční a moderní rodinou, životními situacemi a krizím v rodině, které mnohdy vyústí v rozpad celé rodiny. V dalších kapitolách jsme se věnovali matkám samoživitelkám a s tím souvisejícím pojmem feminizace chudoby, která se u matek samoživitelek vyskytuje. Druhá polovina teoretické části popisuje pomoc a podporu rodinám a matkám samoživitelkám, která je jim v rámci legislativy poskytována. Podrobněji jsme se věnovali sociálním službám a pobytové sociální službě azylové domy, kterou sociálně vyloučené matky nejčastěji využívají. Charakterizovali jsme možnosti, které azylové domy poskytují, věnovali jsme se pracovníkům, kteří s klientkami spolupracují na řešení jejich nepříznivé situace spojené se ztrátou bydlení. Poslední kapitola teoretické části nás seznámila se specifiky individuálního plánování v azylových domech.

Cílem empirické části práce bylo porozumět tomu, jak klientky azylových domů přistupují k řešení své životní situace. Tento cíl se nám podařilo splnit prostřednictvím subjektivního pohledu participantek na svou aktuální životní situaci. K pochopení jejich žité zkušenosti jsme využily techniky polostrukturovaných rozhovorů, které byly následně zpracovány pomocí interpretativní fenomenologické analýzy s následnou prezentací výsledků výzkumného řešení. Z analýzy vzešly tři tematické okruhy, které nám pomohly najít odpověď na výzkumné otázky.

Naše téma je stále aktuální. Každoročně najde v azylových domech ubytování nespočet matek se svými dětmi díky tomu, že se jim nepodaří vyřešit svou nepříznivou sociální situaci spojenou se ztrátou bydlení. Jejich rodiny jim z různých důvodů neposkytnou pomocnou ruku, tak hledají pomoc jinde. Ze strachu, aby nepřišly o své děti se obracejí s žádostí na OSPOD a následně na azylové domy. Azylový dům jim poskytne útočiště na určitou dobu, po kterou by měli na své situaci zapracovat. Mnohdy se tak neděje. V azylovém domě se jim líbí, zabydlí se a postupem času rezignují, nebo viní ze svého neúspěchu okolí. Dochází tak k azylové turistice a závislosti na sociální službě. Ze své profesní zkušenosti mohu jen dodat, že je to jakýsi začarovaný kruh, který se neustále opakuje. Tento fakt se odráží i na samotných pracovnících, kteří pak nejsou dostatečně uspokojeni z výsledků své práce. Každý pracovník by si měl najít určitý individuální přístup ke klientkám, tak aby získal vyšší efektivnost při plnění individuálních plánů, které mají být motivačním prvkem v řešení

nepříznivé sociální situaci. Nelze ale opomenout, že se najde se i hrstka klientek, které od začátku na své situaci pracují, chtějí změnit svůj život a podaří se jim to. Jsou to vesměs klientky, u kterých je to první maximálně druhý pobyt. Pak tato náročná mnohdy až vyčerpávající práce dostává smysl a je dostatečným oceněním a motivací do další práce. Jak jsme již uvedli, vnímáme limity ze stran počtu participantek, tudíž výsledky nemůžeme zobecnit na širší populaci klientek žijících v azylových domech se svými dětmi.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. Bratislava: FF UK, 249 s. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [2] CIESLAR, Jan, 2019. *Stále více domácností bez problémů vychází s příjmy*. In: Český statistický úřad [online]. Praha: Twitter @statistickyurad [cit. 2020-05-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmova-chudoba-ohrozuje-necelou-desetinu-obyvatel>
- [3] CAJTHAMLOVÁ, Kateřina, 2017. *Abeceda moderního rodiče*. V Praze: Vyšehrad, 398 s. ISBN 9788074299131.
- [4] DUDOVÁ, Radka, 2009. *Práce jako řešení? Strategie obživy osamělých matek v ČR*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review. Praha, (45), 753-784. ISSN 0038-0288.
- [5] GULOVÁ, Lenka, 2011. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 208 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-33-79-1.
- [6] HABURAJOVÁ – ILAVSKÁ, Lenka, ed., 2015. *Bezdomovectvo ako sprievodný negatívny jav našej doby: teoretická analýza v aplikácii na využitie teórie pre študentov pomáhajúcich profesií*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 378 s. ISBN 978-80-558-0854-3.
- [7] HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice*. Genderstudies.cz [online]. [cit. 2019-12-02].
- [8] HAUKE, Marcela, 2011. *Pečovatelská služba a individuální plánování: praktický průvodce*. Praha: Grada, 136 s. ISBN 978-80-247-3849-9.
- [9] HORECKÝ, Jiří, 2011. *Klíčový pracovník v kontextu katalogu práce*. BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb, s. 105-112. ISBN 9788090466814.
- [10] JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 283 s. ISBN 80-7178-535-0.
- [11] KODYMOVÁ, Pavla, Jana KOLÁČKOVÁ a, 2005. *Sociální práce s osamocenými rodiči*. MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla

- KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, s. 43-55. ISBN 80-7367-002-X.
- [12] KOTÝNKOVÁ, Magdalena, 2007. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Oeconomica, 134 s. ISBN 978-80-245-1302-7.
- [13] KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, Jana a Ivo ČERMÁK, 2013. *Interpretativní fenomenologická analýza*. ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 9–43. ISBN 978-80-210-6382-2.
- [14] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN isbn978-80-7367-383-3.
- [15] KRAUS, Blahoslav, 2001. *Profese sociálního pedagoga*. KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, s. 33-40. ISBN 9788073150044.
- [16] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ, 2001. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [17] KROUTILOVÁ NOVÁKOVÁ, Radana, Jitka VACULÍKOVÁ a Alena PODANÁ, 2016. *Jak si žijí „samoživý“ (?): spokojenost s bydlením pohledem samoživitelů*. Sociální práce. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, Joštova 10, 602 00 Brno, IČO: 49465619 a Evropský výzkumný institut sociální práce OU, Fr. Šrámka 3, Ostrava, **16**(3), 5-20. ISSN 1213-6204.
- [18] KUCHAROVÁ, Věra et al., 2019. *Česká rodina na počátku 21. století: životní podmínky, vztahy a potřeby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, 300 s. Studie. ISBN 978-80-7416-333-3.
- [19] KUTNOHORSKÁ, Jana, Martina CICHÁ a Radoslav GOLDMANN, 2011. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada, 192 s. ISBN 978-80247-3843-7.

- [20] MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ, 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 175 s. ISBN 9788026200901.
- [21] MAREŠ, Petr, 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 248 s. Základy sociologie. ISBN 80-85850-61-3.
- [22] MAREŠ, Petr, 1995. *O chudobě v české a slovenské společnosti: sborník z konference s mezinárodní účastí : [Brno 10. – 11. dubna 1995]*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 147 s. ISBN 80-210-1245-5.
- [23] MATOUŠEK, Oldřich, 2016. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 271 s. ISBN 9788026211549
- [24] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 166 s. ISBN 9788024633367
- [25] MATOUŠEK, Oldřich, 2014. *Východiska podpory rodiny*. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, s. 17-24. ISBN 9788026206972
- [26] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 214 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
- [27] MATOUŠEK, Oldřich, 2013. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 395 s. ISBN 9788026202134.
- [28] MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 184 s. ISBN 978-80-7367-310-9.
- [29] MERHAUTOVÁ, Jana a Radka MRAZÍKOVÁ, 2011. *Jak individuálně plánovat*. BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb, s. 125-148. ISBN 978-80-90-4668-1-4.
- [30] NAVRÁTILOVÁ, Jitka, 2013. *Azylové domy pro matky s dětmi*. MATOUŠEK, Oldřich. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, s. 428-430. ISBN 978-80262-0366-7.

- [31] NAVRÁTIL, Pavel, 2003. *Životní situace jako předmět intervence sociálního pracovníka*. Sociální práce. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2003(2), 84-94. ISSN 1213-6204.
- [32] NEŠPOROVÁ, Olga et al., 2019. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. Praha: VÚPSV, 95 s. ISBN 978-80-7416-351-7.
- [33] PAULUSOVÁ, Magdalena a Andrea VAŠÍČKOVÁ, 2014. *Sociální pomoc ze strany neúplným rodinám s dětmi*. Sociální práce/sociálna práca. Praha: Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Ročník 14, č. 2., rok 2014, s. 150. ISSN 1213-6204.
- [34] PIŠTOROVÁ, Margarita, 2011. *Specifika individuálního plánování v azylových domech*. BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb, s. 157-166. ISBN 9788090466814.
- [35] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 208 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.
- [36] RADIMSKÁ, Radka, 2003. *Gender, rovné příležitosti, výzkum: Rozvedené a svobodné matky v České republice* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, (1-2), 11-14 [cit. 2020-05-19]. ISSN 1213-0028. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/rozvedene-svobodne-matky-v-ceske-republice>
- [37] RICHTEROVÁ, Bohdana a Lenka ORGONÍKOVÁ, 2008. *Různé cesty pomoci: porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*. Krnov: AKLUB, Centrum vzdělávání a poradenství, 72 s. ISBN 9788025415627.
- [38] SAUBER, S. Richard, c1993. *The Dictionary of family psychology and family therapy*. 2nd ed. Newbury Park, Calif.: Sage Publications, 488 s. ISBN 0803-95333-x.
- [39] SHWARZOVÁ, Gabriela a, 2005. *Sociální práce s bezdomovci*. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, s. 315-329. ISBN 80-7367-002-X.

- [40] SMITH, Jonathan A. a, 2008. *Qualitative psychology: a practical guide to research methods*. 2nd ed. Los Angeles, Calif.: SAGE Publications, 232 s. ISBN 9781412930840.
- [41] SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny. 2.*, přeprac. vyd. Praha: Portál, 220 s. ISBN 978-807367-250-8.
- [42] ŠEĐOVÁ, Klára, 2007. *Proces kvalitativního výzkumu a jeho plánování*. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál, s. 51-82. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [43] ŠPATENKOVÁ, Naděžda, 2006. *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. Praha: Grada, 145 s. Pro moderní ženu. ISBN 80-247-1567-8.
- [44] ŠRAJER, Jindřich a Libor MUSIL, ed., 2008. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice: Libor Musil v nakl. Albert, 150 s. ISBN 978-80-7326-145-0.
- [45] ŠULOVÁ, Lenka, 1998. *Člověk v rodině*. VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, s. 303-342. ISBN 80-71-78-269-9.
- [46] ŠVARŤÍČEK, Roman a , 2007. *Kvalitativní přístup a jeho teoretická a metodologická východiska*. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s. 12-27. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [47] TOMÁNEK, Pavol, 2012. *Nové podoby rodiny*. In: *Lifelong learning – celoživotní vzdělávání* [online]. 2(3), s. 44-63 [cit. 2020-05-19]. ISSN 1804-526X. Dostupné z: <http://lifelonglearning.mendelu.cz/archiv-cisel/25900->
- [48] VÍTOVÁ, Marcela, 2011. *Jsem klíčový pracovník*. BICKOVÁ, Lucie. *Individuální plánování a role klíčového pracovníka v sociálních službách*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, s. 113-124. ISBN 9788090466814.
- [49] *Sociální zabezpečení: státní sociální podpora, dávky pro osoby se zdravotním postižením, sociální služby, pomoc v hmotné nouzi, životní a existenční minimum: redakční uzávěrka.*, 2019. In: Ostrava: Sagit, číslo 1308, 272 s. ÚZ. ISBN 978-80-7488-341-5.

- [50] ČESKO, 2006. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi – znění od 1. 1. 2019. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 19. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>
- [51] ČESKO. 1999. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí – znění od 1. 1. 2018. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 19. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
- [52] ČESKO. 1995. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře – znění od 1. 1. 2020. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 19. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AD Azylový dům

OSPOD Orgán sociálně právní ochrany

Např. Například

IPA Interpretativní fenomenologická analýza

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Rešerše	42
Tabulka č. 2 Základní údaje o participantkách	46
Tabulka č. 3: Schéma okruhů a kategorií.	51

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA ZÁKLADNÍCH OTÁZEK ROZHOVORU

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA POČÁTEČNÍHO KÓDOVÁNÍ

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA TÉMATICKÉHO OKRUHU

PŘÍLOHA P IV: UKÁZKA VYNOŘUJÍCÍCH SE KATEGORIÍ

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA ZÁKLADNÍCH OTÁZEK ROZHOVORU

Jaké důvody Vás vedly k vyhledání služeb azylového domu?

Kde jste se dozvěděla o možnosti využít azylový dům?

Vyhledala jste napřed pomoc u rodiny nebo u svých přátel?

Je to Váš první pobyt v azylovém domě?

Co vlastně očekáváte od pobytu v azylovém domě?

Myslíte si, že pobyt v azylovém domě je pro Vás přínosem při řešení Vaší situace?

Co Vás momentálně nejvíce trápí ve Vaší situaci?

Jaké kroky jste již podnikla vzhledem ke změně této složité situace?

Kdo všechno Vám v tuto chvíli pomáhá?

Jak si představujete sebe a svůj život zhruba za 5 let?

Jak hodnotíte přínos individuálního plánování?

Je to pro Vás druh motivace, nebo Vás to obtěžuje?

Daří se Vám plnit cíle, které si stanovíte?

Jaké bylo Vaše dětství, vzpomínáte na ně ráda?

Stýkáte se se svou rodinou?

Jaké máte vzdělání?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA POČÁTEČNÍHO KÓDOVÁNÍ

Rozhovor I

T: Takže na začátku našeho rozhovoru bych Vás chtěla ujistit, že náš rozhovor bude zcela anonymní a bude použit jen pro potřeby mé diplomové práce. Zároveň bych Vás požádala, jestli souhlasíte s tím, že si náš rozhovor budu nahrávat.

1. I: Ano.

T: Děkuji.

T: Takže když se dostaneme k současné Vaší situaci. Když se Vás zeptám, jaké důvody Vás vedly k vyhledávání služeb Azylového domu (dále jen AD).

2. I: Já jsem neměla s Matýskem kam z porodnice jít. Takže, takže
 3. mě nic jiného ani takto asi nezbylo. To byla moje jediná možnost. *JEDINÁ, MOŽNOST*
 4. proto aby mi malého nesebrali. *STRACH O DÍTĚ, ZLOUFAJÍ SITUACE*

T: A to Vám vlastně doporučili v porodnici?
 I: Ne. Mi volala paní z OSPODU. *INICIATIVA Z OSPODU*

T: Paní z OSPODU?
 I: Že tady je vlastně volno tu ona celkově sama jakože tak na to kápala a začala to nějak řešit ona. *ODEVZDÁVÁ SE DO RUKOU OSPODU.*

T: Ano. Takže Vám pomohli v první řadě z OSPODU.
 I: Ano.

T: Eeee. Kde jste se vlastně dozvěděla o této možnosti využití AD? *PŘEDCHOZÍ ŽIVOTNOST*

9. I: Tak já jsem to věděla už z dřívější. A a vlastně teďka to, že *VLVU OSPODU*
 10. jsme se dostali sem jako ta paní z toho OSPODU, no tak. *INICIATIVA OSPODU*
 T: Ano. *SPOLEH NA CIZÍ POMOC OSPODU.*

T: Vyhledala jste napřed pomoc u Vaší rodiny nebo u svých přátel? Pomohl by Vám někdo? *HEJŠTOTA, STRACH Z ODĚHNUTÍ POMOCI OD RODINY HEJŠTAT PŘEDCHODI RODIN*

11. I: No, to asi ne. Proto jsem vlastně skončila tady.
 T: Ano. Takže vlastně z Vašich přátel, rodina vlastně s někým...
 12. I: Tam už nebylo kde, no. *ODEVZDÁVÁ SE SITUACI, MOŽEHÍ SPĚTETU BEZ PŘEDCHOZÍ INICIATIVY.*
 T: Tam už nebylo kde. Ano.

T: Je to Váš první pobyt v AD?
 I: Hm. Ne. Je to můj druhý pobyt a první byl před šesti lety, *OPRAVUJE SE*
 14. když jsem byla těhotná s první dcerou, a to byl jen krátkodobý, *SITUACE*
 15. jenom dny. *VZPOMÍNKA NA MINULOST.*

T: V řádu dní? Jako týden maximálně?
 I: Ano.
 T: Dobře.

AD JEDINÁ MOŽNOST STRACH O DÍTĚ CIZÍ INICIATIVA
ODEVZDÁVÁ SE
MINULOST JE OPRAVUJE
SITUACI VŘEŠTĚ
OSPODU SPOLEH NA CIZÍ POMOC STRACH Z BOMPAHOI POMOCI OD RODINY
V MOŽEHÍ SPĚTETU BEZ PŘEDCHOZÍ INICIATIVY
HEJŠTOTA JE SITUACI, MOŽEHÍ SPĚTETU BEZ PŘEDCHOZÍ INICIATIVY
HEJŠTAT PŘEDCHODI RODIN
OPRAVUJE SE
SITUACE
VZPOMÍNKA NA MINULOST.

PŘÍLOHA P IV: UKÁZKA VYNOŘUJÍCÍCH SE KATEGORIÍ

1	ZOLE AD a OSPOD	Duševní práce v AD 1.2, 1.3 Domácní náležitosti 1.4, 1.5 Úspěšný průběh 1.6. Úspěšná nabídka řešení 1.8, 1.9, 1.10 AD - neznamená možnost pomoci 2.19, 2.20 Snaha o nový začátek 2.23 - 2.25 Bezpečné ukončení AD 2.28, 29 Úspěšný průběh 2.31, - 34 nutná pomoc v AD 3.51, 52 respekt vůči pravidlům v AD 4.54-4.58 spolupráce ostat. členů 4.59
PŘEOPD PRO ŽENĚHO	Snaha začít nový život 3.37-39 práce na směně 3.40, 41 průměrná nutnost spouš 3.42, 43 ovládnutí fkn. grammatiky 3.47, 48 snaha o reorganizaci na dvo. HH 3.47, 48 je si jistá směnou 6.87 jistota dobré směny 7.106	
FUKICH ZCOIHA	<u>Řešení situace v rodině 1.12, 1.13</u> <u>našedota pomoc od rodiny 1.3, 1.4</u> <u>řádný vzhled k dítěti 6.93, 94</u> <u>rodinné řešení 6.97-6.100</u> <u>rodinná pomoc 6.102</u> dítina rozporů dětí 4.60-61 vztahy s dítětem 4.66, 67	
IP	IP nutná jako norma 4.68, 69 ✓ IP je motivací v řešení 4.70 ✓ snaha o přetrvání IP 5.73 - 5.76 spolupráce pracovníků 5.78-5.79 nutná, se ale pře 5.81	